

Lineáris és absztrakt algebra, normál

ELTE Algebra és Számelmélet Tanszék

Előadó: Kiss Emil

Konzultáció: ewwkiss@gmail.com

<https://algebra.elte.hu/nyitolap/oktatas-szakdolgozat/linearis-es-absztrakt-algebra/>

17.* előadás

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi,

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$,

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$,

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$ vagy $\varphi(r) < \varphi(b)$.

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$ vagy $\varphi(r) < \varphi(b)$.

Példák

$\mathbb{Z}$ euklideszi:

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$ vagy $\varphi(r) < \varphi(b)$.

Példák

$\mathbb{Z}$ euklideszi: $\varphi(k) = |k|$.

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$ vagy $\varphi(r) < \varphi(b)$.

Példák

$\mathbb{Z}$ euklideszi: $\varphi(k) = |k|$.

$T[x]$ euklideszi, ha T test:

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$ vagy $\varphi(r) < \varphi(b)$.

Példák

$\mathbb{Z}$ euklideszi: $\varphi(k) = |k|$.

$T[x]$ euklideszi, ha T test: $\varphi(f) = \text{gr}(f)$.

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$ vagy $\varphi(r) < \varphi(b)$.

Példák

$\mathbb{Z}$ euklideszi: $\varphi(k) = |k|$.

$T[x]$ euklideszi, ha T test: $\varphi(f) = \text{gr}(f)$.

Gauss-egészek: $a + bi$ alakú számok, ahol $a, b \in \mathbb{Z}$.

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$ vagy $\varphi(r) < \varphi(b)$.

Példák

$\mathbb{Z}$ euklideszi: $\varphi(k) = |k|$.

$T[x]$ euklideszi, ha T test: $\varphi(f) = \text{gr}(f)$.

Gauss-egészek: $a + bi$ alakú számok, ahol $a, b \in \mathbb{Z}$.

Ez is euklideszi gyűrű: $\varphi(a + bi) = a^2 + b^2$.

Euklideszi gyűrű (lásd Algebra és számelmélet, 22. dia)

5.5.1. Definíció

Euklideszi gyűrű: „elvégezhető benne a maradékos osztás.”

Az R szokásos (kommutatív, egységelemes, nullosztómentes) gyűrű euklideszi, ha R nem nulla elemein értelmezve van egy nemnegatív egész értékű φ függvény úgy, hogy minden $a, b \in R$, $b \neq 0$ esetén létezik olyan $q, r \in R$, hogy $a = bq + r$, és $r = 0$ vagy $\varphi(r) < \varphi(b)$.

Példák

$\mathbb{Z}$ euklideszi: $\varphi(k) = |k|$.

$T[x]$ euklideszi, ha T test: $\varphi(f) = \text{gr}(f)$.

Gauss-egészek: $a + bi$ alakú számok, ahol $a, b \in \mathbb{Z}$.

Ez is euklideszi gyűrű: $\varphi(a + bi) = a^2 + b^2$.

Bizonyítás: Freud Róbert és Gyarmati Edit számelmélet könyve.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben,

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű nem nulla eleme.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű nem nulla eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű nem nulla eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$,

Euklideszi gyűrű főideálgűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$,

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$, mert I zárt a többszörözésre

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$, mert I zárt a többszörözésre és a kivonásra.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$, mert I zárt a többszörözésre és a kivonásra.

Mivel $\varphi(g)$ minimális volt,

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$, mert I zárt a többszörözésre és a kivonásra.

Mivel $\varphi(g)$ minimális volt, így r csak nulla lehet.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$, mert I zárt a többszörözésre és a kivonásra.

Mivel $\varphi(g)$ minimális volt, így r csak nulla lehet.

Tehát $f \in (g)$,

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$, mert I zárt a többszörözésre és a kivonásra.

Mivel $\varphi(g)$ minimális volt, így r csak nulla lehet.

Tehát $f \in (g)$, azaz $I \subseteq (g)$. □

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$, mert I zárt a többszörözésre és a kivonásra.

Mivel $\varphi(g)$ minimális volt, így r csak nulla lehet.

Tehát $f \in (g)$, azaz $I \subseteq (g)$. □

Főideálgyűrű: szokásos gyűrű, melynek minden ideálja főideál.

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű

5.5.3. Tétel

Minden euklideszi gyűrű minden ideálja főideál.

Bizonyítás

Legyen I nem nulla ideál R -ben, és g a legkisebb φ -értékű **nem nulla** eleme. Belátjuk, hogy $I = (g)$.

Nyilván $(g) \subseteq I$, hiszen I tartalmazza g többszöröseit.

Legyen $f \in I$, ekkor $f = gq + r$, ahol $\varphi(r) < \varphi(g)$ vagy $r = 0$.

De $r = f - gq \in I$, mert I zárt a többszörözésre és a kivonásra.

Mivel $\varphi(g)$ minimális volt, így r csak nulla lehet.

Tehát $f \in (g)$, azaz $I \subseteq (g)$. □

Főideálgyűrű: szokásos gyűrű, melynek minden ideálja főideál.

Ezekben érvényes a **számelmélet alaptétele**.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű:

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív,

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes,

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

R alaptételes: minden nullától és egységtől különböző elem egyértelműen előáll felbonthatatlanok szorzataként.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

R alaptételes: minden nullától és egységtől különböző elem

egyértelműen előáll felbonthatatlanok szorzataként.

Főpéldák alaptételes gyűrűre:

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

R alaptételes: minden nullától és egységtől különböző elem

egyértelműen előáll felbonthatatlanok szorzataként.

Főpéldák alaptételes gyűrűre: $\mathbb{Z}$,

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

R alaptételes: minden nullától és egységtől különböző elem

egyértelműen előáll felbonthatatlanok szorzataként.

Főpéldák alaptételes gyűrűre: $\mathbb{Z}$, $T[x]$ (T test),

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

R alaptételes: minden nullától és egységtől különböző elem

egyértelműen előáll felbonthatatlanok szorzataként.

Főpéldák alaptételes gyűrűre: $\mathbb{Z}$, $T[x]$ (T test), $\mathbb{Z}[x]$.

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

R alaptételes: minden nullától és egységtől különböző elem egyértelműen előáll felbonthatatlanok szorzataként.

Főpéldák alaptételes gyűrűre: $\mathbb{Z}$, $T[x]$ (T test), $\mathbb{Z}[x]$.

$a, b \in R$ kitüntetett közös osztója d , ha

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

R alaptételes: minden nullától és egységtől különböző elem egyértelműen előáll felbonthatatlanok szorzataként.

Főpéldák alaptételes gyűrűre: $\mathbb{Z}$, $T[x]$ (T test), $\mathbb{Z}[x]$.

$a, b \in R$ kitüntetett közös osztója d , ha

(1) d közös osztó, azaz $d \mid a$ és $d \mid b$;

Számelméleti alapfogalmak (ismétlés)

Ismétlés (3.1. Szakasz)

Szokásos gyűrű: kommutatív, nullosztómentes, egységelemes.

r osztója s -nek, ha van olyan t a gyűrűben, hogy $s = tr$.

Egység: mindent oszt. Legyen $r \in R$ nem nulla, nem egység.

Triviális felbontás: $r = ab$, ha valamelyik tényező egység.

r felbonthatatlan: nincs nemtriviális felbontása szorzatra (azaz minden felbontásában valamelyik tényező egység).

r prím: ha $r \mid ab$, akkor $r \mid a$ vagy $r \mid b$.

R alaptételes: minden nullától és egységtől különböző elem egyértelműen előáll felbonthatatlanok szorzataként.

Főpéldák alaptételes gyűrűre: $\mathbb{Z}$, $T[x]$ (T test), $\mathbb{Z}[x]$.

$a, b \in R$ kitüntetett közös osztója d , ha

- (1) d közös osztó, azaz $d \mid a$ és $d \mid b$;
- (2) d mindegyik közös osztónak többszöröse.

Az alapfogalmak összefüggései

3.1.27. Gyakorlat

Ha bármely két elemnek van kitüntetett közös osztója, akkor minden felbonthatatlan elem prím.

Az alapfogalmak összefüggései

3.1.27. Gyakorlat

Ha bármely két elemnek van kitüntetett közös osztója, akkor minden felbonthatatlan elem prím.

3.1.28. Gyakorlat

Ha minden felbonthatatlan elem prím, akkor igaz az alaptétel **egyértelműségi** állítása.

Az alapfogalmak összefüggései

3.1.27. Gyakorlat

Ha bármely két elemnek van kitüntetett közös osztója, akkor minden felbonthatatlan elem prím.

3.1.28. Gyakorlat

Ha minden felbonthatatlan elem prím, akkor igaz az alaptétel **egyértelműségi** állítása.

3.1.22. és 3.1.26. Gyakorlatok

Alaptételes gyűrűben

Az alapfogalmak összefüggései

3.1.27. Gyakorlat

Ha bármely két elemnek van kitüntetett közös osztója, akkor minden felbonthatatlan elem prím.

3.1.28. Gyakorlat

Ha minden felbonthatatlan elem prím, akkor igaz az alaptétel **egyértelműségi** állítása.

3.1.22. és 3.1.26. Gyakorlatok

Alaptételes gyűrűben

(1) bármely két elemnek van kitüntetett közös osztója;

Az alapfogalmak összefüggései

3.1.27. Gyakorlat

Ha bármely két elemnek van kitüntetett közös osztója, akkor minden felbonthatatlan elem prím.

3.1.28. Gyakorlat

Ha minden felbonthatatlan elem prím, akkor igaz az alaptétel **egyértelműségi** állítása.

3.1.22. és 3.1.26. Gyakorlatok

Alaptételes gyűrűben

- (1) bármely két elemnek van kitüntetett közös osztója;
- (2) minden felbonthatatlan elem prím.

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll:

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”!

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4,

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: főideál.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: főideál.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4 , de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b kitüntetett közös osztója.

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: főideál.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b kitüntetett közös osztója.

(A kitüntetett közös osztót is (a, b) jelölte számelméletben.)

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b kitüntetett közös osztója.

(A kitüntetett közös osztót is (a, b) jelölte számelméletben.)

Bizonyítás

Mivel $(d) = (a, b) \supseteq (a)$,

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b kitüntetett közös osztója.

(A kitüntetett közös osztót is (a, b) jelölte számelméletben.)

Bizonyítás

Mivel $(d) = (a, b) \supseteq (a)$, ezért $d \mid a$,

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b kitüntetett közös osztója.

(A kitüntetett közös osztót is (a, b) jelölte számelméletben.)

Bizonyítás

Mivel $(d) = (a, b) \supseteq (a)$, ezért $d \mid a$, ugyanígy $d \mid b$.

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b kitüntetett közös osztója.

(A kitüntetett közös osztót is (a, b) jelölte számelméletben.)

Bizonyítás

Mivel $(d) = (a, b) \supseteq (a)$, ezért $d \mid a$, ugyanígy $d \mid b$.

Ha $c \mid a$ és $c \mid b$,

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b kitüntetett közös osztója.

(A kitüntetett közös osztót is (a, b) jelölte számelméletben.)

Bizonyítás

Mivel $(d) = (a, b) \supseteq (a)$, ezért $d \mid a$, ugyanígy $d \mid b$.

Ha $c \mid a$ és $c \mid b$, akkor $d = ra + sb$ miatt

Ideálok és oszthatóság

5.1.10. Definíció: (r) az r összes többszöröséből áll: **főideál**.

5.5.4. Lemma

$$r \mid s \iff (r) \supseteq (s).$$

„Megfordul”! Például 2 kisebb, mint 4, de (2) nagyobb, mint (4) .

5.5.5. Lemma

Legyen R szokásos gyűrű és $a, b \in R$.

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b kitüntetett közös osztója.

(A kitüntetett közös osztót is (a, b) jelölte számelméletben.)

Bizonyítás

Mivel $(d) = (a, b) \supseteq (a)$, ezért $d \mid a$, ugyanígy $d \mid b$.

Ha $c \mid a$ és $c \mid b$, akkor $d = ra + sb$ miatt $c \mid d$.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.
Ezért főideálgyűrűben

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.
Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben)

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.
Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben)
bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gyűrű,

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gyűrű, 2 és x kitüntetett közös osztója 1 ,

Euklideszi és főideálgűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgűrű (így minden euklideszi gűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgűrűben (és így euklideszi gűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gűrű, 2 és x kitüntetett közös osztója 1 , hiszen 2 osztói csak $\pm 1, \pm 2$,

Euklideszi és főideálgűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgűrű (így minden euklideszi gűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgűrűben (és így euklideszi gűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ **alptételes** gűrű, 2 és x **kitüntetett közös osztója** 1 , hiszen 2 osztói csak ± 1 , ± 2 , és $2 \nmid x$.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gyűrű, 2 és x kitüntetett közös osztója 1 , hiszen 2 osztói csak ± 1 , ± 2 , és $2 \nmid x$.

$(2, x)$ azokból a polinomokból áll, melyek konstans tagja páros.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gyűrű, 2 és x kitüntetett közös osztója 1 , hiszen 2 osztói csak ± 1 , ± 2 , és $2 \nmid x$.

$(2, x)$ azokból a polinomokból áll, melyek konstans tagja páros.

Az 1 nem ilyen,

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gyűrű, 2 és x kitüntetett közös osztója 1 , hiszen 2 osztói csak ± 1 , ± 2 , és $2 \nmid x$.

$(2, x)$ azokból a polinomokból áll, melyek konstans tagja páros.

Az 1 nem ilyen, tehát $(2, x) \neq (1)$,

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben) bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gyűrű, 2 és x kitüntetett közös osztója 1 , hiszen 2 osztói csak ± 1 , ± 2 , és $2 \nmid x$.

$(2, x)$ azokból a polinomokból áll, melyek konstans tagja páros.

Az 1 nem ilyen, tehát $(2, x) \neq (1)$, ezért $(2, x)$ **nem főideál**.

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben)

bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ **alptételes** gyűrű, 2 és x **kitüntetett közös osztója** 1 , hiszen 2 osztói csak ± 1 , ± 2 , és $2 \nmid x$.

$(2, x)$ azokból a polinomokból áll, melyek konstans tagja páros.

Az 1 nem ilyen, tehát $(2, x) \neq (1)$, ezért $(2, x)$ **nem főideál**. Tehát

$\mathbb{Z}[x]$ **nem főideálgyűrű**,

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben)

bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gyűrű, 2 és x kitüntetett közös osztója 1 , hiszen 2 osztói csak ± 1 , ± 2 , és $2 \nmid x$.

$(2, x)$ azokból a polinomokból áll, melyek konstans tagja páros.

Az 1 nem ilyen, tehát $(2, x) \neq (1)$, ezért $(2, x)$ **nem főideál**. Tehát

$\mathbb{Z}[x]$ nem főideálgyűrű, és így nem is euklideszi,

Euklideszi és főideálgyűrű alaptétele

Tétel (5.5.9. Következmény)

Minden főideálgyűrű (így minden euklideszi gyűrű) alaptételes.

Bizonyítás

Ha $(a, b) = (d)$, akkor d az a és b **kitüntetett közös osztója**.

Ezért főideálgyűrűben (és így euklideszi gyűrűben)

bármely két elemnek **van** kitüntetett közös osztója.

Így érvényes az alaptétel egyértelműségi állítása.

A felbontás **létezését** nem bizonyítjuk.

$R = \mathbb{Z}[x]$ alaptételes gyűrű, 2 és x kitüntetett közös osztója 1 , hiszen 2 osztói csak ± 1 , ± 2 , és $2 \nmid x$.

$(2, x)$ azokból a polinomokból áll, melyek konstans tagja páros.

Az 1 nem ilyen, tehát $(2, x) \neq (1)$, ezért $(2, x)$ **nem főideál**. Tehát

$\mathbb{Z}[x]$ nem főideálgyűrű, és így nem is euklideszi, noha alaptételes.

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).
A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).
A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.
A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3$$

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3 = (2 + i\sqrt{5})(2 - i\sqrt{5}),$$

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3 = (2 + i\sqrt{5})(2 - i\sqrt{5}),$$

itt 3 is, $2 \pm i\sqrt{5}$ is felbonthatatlan,

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3 = (2 + i\sqrt{5})(2 - i\sqrt{5}),$$

itt 3 is, $2 \pm i\sqrt{5}$ is felbonthatatlan, de 3 nem egyszersere

$2 \pm i\sqrt{5}$ -nek,

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3 = (2 + i\sqrt{5})(2 - i\sqrt{5}),$$

itt 3 is, $2 \pm i\sqrt{5}$ is felbonthatatlan, de 3 nem egységszerese

$2 \pm i\sqrt{5}$ -nek, így ez a 9-nek két, lényegesen különböző felbontása.

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9 -nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3 = (2 + i\sqrt{5})(2 - i\sqrt{5}),$$

itt 3 is, $2 \pm i\sqrt{5}$ is felbonthatatlan, de 3 nem egységszerese

$2 \pm i\sqrt{5}$ -nek, így ez a 9 -nek két, lényegesen különböző felbontása.

Ezért ez a gyűrű nem alaptételes.

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9 -nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3 = (2 + i\sqrt{5})(2 - i\sqrt{5}),$$

itt 3 is, $2 \pm i\sqrt{5}$ is felbonthatatlan, de 3 nem egyszersere

$2 \pm i\sqrt{5}$ -nek, így ez a 9 -nek két, lényegesen különböző felbontása.

Ezért ez a gyűrű nem alaptételes.

Az ilyen gyűrűk is hasznosak számelméleti problémák megoldásához.

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3 = (2 + i\sqrt{5})(2 - i\sqrt{5}),$$

itt 3 is, $2 \pm i\sqrt{5}$ is felbonthatatlan, de 3 nem egyszersere

$2 \pm i\sqrt{5}$ -nek, így ez a 9-nek két, lényegesen különböző felbontása.

Ezért ez a gyűrű nem alaptételes.

Az ilyen gyűrűk is hasznosak számelméleti problémák megoldásához. A kiút az, hogy a $(9, 3(2 + i\sqrt{5}))$ ideál veszi át a hiányzó kitüntetett közös osztó szerepét.

Példa nem alaptételes gyűrűre

3.1.34. Feladat

Legyen R az $a + bi\sqrt{5}$ alakú számokból álló gyűrű ($a, b \in \mathbb{Z}$).

A 9-nek és a $3(2 + i\sqrt{5})$ -nek nincs kitüntetett közös osztója.

A 3 felbonthatatlan, de nem prím.

Az alaptétel egyértelműségi állítása nem igaz:

$$9 = 3 \cdot 3 = (2 + i\sqrt{5})(2 - i\sqrt{5}),$$

itt 3 is, $2 \pm i\sqrt{5}$ is felbonthatatlan, de 3 nem egységszerese

$2 \pm i\sqrt{5}$ -nek, így ez a 9-nek két, lényegesen különböző felbontása.

Ezért ez a gyűrű nem alaptételes.

Az ilyen gyűrűk is hasznosak számelméleti problémák megoldásához. A kiút az, hogy a $(9, 3(2 + i\sqrt{5}))$ ideál veszi át a hiányzó kitüntetett közös osztó szerepét.

Ez a témakör az **algebrai számelmélet**.

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$,

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2)$$

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Hasonló a definíció kettőnél több tényező esetében is.

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Hasonló a definíció kettőnél több tényező esetében is.

A belső jellemzés mint csoportokra

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Hasonló a definíció kettőnél több tényező esetében is.

A belső jellemzés mint csoportokra (normálosztó helyett ideál):

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Hasonló a definíció kettőnél több tényező esetében is.

A belső jellemzés mint csoportokra (normálosztó helyett ideál):

5.1.18. Állítás

Ha I és J ideálok az R gyűrűben,

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Hasonló a definíció kettőnél több tényező esetében is.

A belső jellemzés mint csoportokra (normálosztó helyett ideál):

5.1.18. Állítás

Ha I és J ideálok az R gyűrűben,
a csoportelméleti $I + J$ komplexusösszeg az egész R ,

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Hasonló a definíció kettőnél több tényező esetében is.

A belső jellemzés mint csoportokra (normálosztó helyett ideál):

5.1.18. Állítás

Ha I és J ideálok az R gyűrűben,
a csoportelméleti $I + J$ komplexusösszeg az egész R ,
továbbá $I \cap J = 0$,

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Hasonló a definíció kettőnél több tényező esetében is.

A belső jellemzés mint csoportokra (normálosztó helyett ideál):

5.1.18. Állítás

Ha I és J ideálok az R gyűrűben, a csoportelméleti $I + J$ komplexusösszeg az egész R , továbbá $I \cap J = 0$, akkor $R \cong I \times J$.

Direkt szorzat

5.1.17. Definíció

Az R és S gyűrűk **direkt szorzatának** alaphalmaza $R \times S$, ahol a műveleteket **komponensenként** végezzük:

$$(r_1, s_1) + (r_2, s_2) = (r_1 + r_2, s_1 + s_2) \text{ és } (r_1, s_1)(r_2, s_2) = (r_1 r_2, s_1 s_2).$$

HF: Ez tényleg gyűrű.

Hasonló a definíció kettőnél több tényező esetében is.

A belső jellemzés mint csoportokra (normálosztó helyett ideál):

5.1.18. Állítás

Ha I és J ideálok az R gyűrűben, a csoportelméleti $I + J$ komplexusösszeg az egész R , továbbá $I \cap J = 0$, akkor $R \cong I \times J$.

A bizonyítás ötlete: Ha $I \cap J = 0$, $a \in I$, $b \in J$, akkor $ab = 0$.

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Emlékeztető (2.2.8. Gyakorlat)

Nullosztómentes gyűrűben érvényes az **egyszerűsítési szabály**:

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Emlékeztető (2.2.8. Gyakorlat)

Nullosztómentes gyűrűben érvényes az **egyszerűsítési szabály**:
ha $ac = bc$

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Emlékeztető (2.2.8. Gyakorlat)

Nullosztómentes gyűrűben érvényes az **egyszerűsítési szabály**:
ha $ac = bc$ de $c \neq 0$,

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Emlékeztető (2.2.8. Gyakorlat)

Nullosztómentes gyűrűben érvényes az **egyszerűsítési szabály**:
ha $ac = bc$ de $c \neq 0$, akkor $a = b$.

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Emlékeztető (2.2.8. Gyakorlat)

Nullosztómentes gyűrűben érvényes az **egyszerűsítési szabály**:
ha $ac = bc$ (vagy $ca = cb$), de $c \neq 0$, akkor $a = b$.

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Emlékeztető (2.2.8. Gyakorlat)

Nullosztómentes gyűrűben érvényes az **egyszerűsítési szabály**:
ha $ac = bc$ (vagy $ca = cb$), de $c \neq 0$, akkor $a = b$.

Bizonyítás: Ha $ac = bc$, akkor $(a - b)c = 0$.

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Emlékeztető (2.2.8. Gyakorlat)

Nullosztómentes gyűrűben érvényes az **egyszerűsítési szabály**:
ha $ac = bc$ (vagy $ca = cb$), de $c \neq 0$, akkor $a = b$.

Bizonyítás: Ha $ac = bc$, akkor $(a - b)c = 0$. Mivel $c \neq 0$,

Véges nullosztómentes gyűrű test

5.3.5. Tétel

Minden véges, nullosztómentes gyűrű test.

Wedderburn tétele (6.7.13. Tétel, NB)

Minden véges ferdetest kommutatív.

Nehéz tétel, a nagyon szép bizonyítás benne van a jegyzetben.
Így elég belátni, hogy véges nullosztómentes gyűrű **ferdetest**.

Emlékeztető (2.2.8. Gyakorlat)

Nullosztómentes gyűrűben érvényes az **egyszerűsítési szabály**:
ha $ac = bc$ (vagy $ca = cb$), de $c \neq 0$, akkor $a = b$.

Bizonyítás: Ha $ac = bc$, akkor $(a - b)c = 0$. Mivel $c \neq 0$,
a nullosztómentesség miatt $a - b = 0$.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$,
melyre $er = r$,

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$,

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$.
Tehát e jobboldali egységelem.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$. Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$.

Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$.

Ugyanezt balról csinálva kapjuk, hogy e bal egységelem is. □

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$. Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$. Ugyanezt balról csinálva kapjuk, hogy e bal egységelem is. $\square$

Bizonyítás (véges nullosztómentes gyűrű test)

Legyen $R = \{r_1, \dots, r_n\}$ és $0 \neq r$.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$. Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$. Ugyanezt balról csinálva kapjuk, hogy e bal egységelem is. $\square$

Bizonyítás (véges nullosztómentes gyűrű test)

Legyen $R = \{r_1, \dots, r_n\}$ és $0 \neq r$. Ekkor $r_1r, \dots, r_nr$ a nullosztómentesség miatt csupa különböző elem.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$. Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$. Ugyanezt balról csinálva kapjuk, hogy e bal egységelem is. $\square$

Bizonyítás (véges nullosztómentes gyűrű test)

Legyen $R = \{r_1, \dots, r_n\}$ és $0 \neq r$. Ekkor $r_1r, \dots, r_nr$ a nullosztómentesség miatt csupa különböző elem. Mivel R véges, minden elemét megkapjuk.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$.
Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$.
Ugyanezt balról csinálva kapjuk, hogy e bal egységelem is. $\square$

Bizonyítás (véges nullosztómentes gyűrű test)

Legyen $R = \{r_1, \dots, r_n\}$ és $0 \neq r$. Ekkor $r_1r, \dots, r_nr$ a nullosztómentesség miatt csupa különböző elem.
Mivel R véges, minden elemét megkapjuk.
Speciálisan $r = r_jr$ esetén a Lemma miatt $e = r_j$ egységelem.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$. Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$. Ugyanezt balról csinálva kapjuk, hogy e bal egységelem is. $\square$

Bizonyítás (véges nullosztómentes gyűrű test)

Legyen $R = \{r_1, \dots, r_n\}$ és $0 \neq r$. Ekkor $r_1r, \dots, r_nr$ a nullosztómentesség miatt csupa különböző elem.

Mivel R véges, minden elemét megkapjuk.

Speciálisan $r = r_jr$ esetén a Lemma miatt $e = r_j$ egységelem.

Továbbá $e = r_jr$ esetén r -nek balinverze r_j .

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$. Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$. Ugyanezt balról csinálva kapjuk, hogy e bal egységelem is. $\square$

Bizonyítás (véges nullosztómentes gyűrű test)

Legyen $R = \{r_1, \dots, r_n\}$ és $0 \neq r$. Ekkor $r_1r, \dots, r_nr$ a nullosztómentesség miatt csupa különböző elem.

Mivel R véges, minden elemét megkapjuk.

Speciálisan $r = r_jr$ esetén a Lemma miatt $e = r_j$ egységelem.

Továbbá $e = r_jr$ esetén r -nek balinverze r_j . Ugyanígy van jobbinverze is.

Véges nullosztómentes gyűrűk (bizonyítás)

5.3.4. Lemma

Ha R nullosztómentes, $e \in R$, és van olyan $0 \neq r \in R$, melyre $er = r$, akkor e egységelem.

Bizonyítás: Minden t -re $ter = tr$, az r -rel egyszerűsítve $te = t$. Tehát e jobboldali egységelem. Speciálisan $re = r$. Ugyanezt balról csinálva kapjuk, hogy e bal egységelem is. $\square$

Bizonyítás (véges nullosztómentes gyűrű test)

Legyen $R = \{r_1, \dots, r_n\}$ és $0 \neq r$. Ekkor $r_1r, \dots, r_nr$ a nullosztómentesség miatt csupa különböző elem.

Mivel R véges, minden elemét megkapjuk.

Speciálisan $r = r_jr$ esetén a Lemma miatt $e = r_j$ egységelem.

Továbbá $e = r_jr$ esetén r -nek balinverze r_j . Ugyanígy van jobbinverze is. Ezek egyenlők (Algebra1, vagy 2.2.10. Feladat). $\square$

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.

Ha $0 \neq s \in I$, akkor $1 = ss^{-1} \in I$,

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.
Ha $0 \neq s \in I$, akkor $1 = ss^{-1} \in I$, hiszen I ideál.

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.

Ha $0 \neq s \in I$, akkor $1 = ss^{-1} \in I$, hiszen I ideál.

Tehát minden $r \in T$ -re $r = 1r \in I$.

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.

Ha $0 \neq s \in I$, akkor $1 = ss^{-1} \in I$, hiszen I ideál.

Tehát minden $r \in T$ -re $r = 1r \in I$. Ezért $I = T$. □

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.

Ha $0 \neq s \in I$, akkor $1 = ss^{-1} \in I$, hiszen I ideál.

Tehát minden $r \in T$ -re $r = 1r \in I$. Ezért $I = T$. □

HF: Ferdetestnek minden balideálja és jobbideálja triviális.

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.

Ha $0 \neq s \in I$, akkor $1 = ss^{-1} \in I$, hiszen I ideál.

Tehát minden $r \in T$ -re $r = 1r \in I$. Ezért $I = T$. □

HF: Ferdetestnek minden balideálja és jobbideálja triviális.

5.3.1. Definíció

Az R egyszerű gyűrű, ha pontosan két ideálja van: 0 és R .

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.

Ha $0 \neq s \in I$, akkor $1 = ss^{-1} \in I$, hiszen I ideál.

Tehát minden $r \in T$ -re $r = 1r \in I$. Ezért $I = T$. □

HF: Ferdetestnek minden balideálja és jobbideálja triviális.

5.3.1. Definíció

Az R egyszerű gyűrű, ha pontosan két ideálja van: 0 és R .

Főpélda (5.3.3): (Ferde)test fölötti teljes mátrixgyűrű egyszerű.

Testek ideáljai

5.3.2. Állítás

Egy testnek csak a triviális ideáljai vannak: $\{0\}$ és önmaga.

Bizonyítás

Legyen T test és I ideálja T -nek, amely nem csak a nullából áll.

Ha $0 \neq s \in I$, akkor $1 = ss^{-1} \in I$, hiszen I ideál.

Tehát minden $r \in T$ -re $r = 1r \in I$. Ezért $I = T$. □

HF: Ferdetestnek minden balideálja és jobbideálja triviális.

5.3.1. Definíció

Az R egyszerű gyűrű, ha pontosan két ideálja van: 0 és R .

Főpélda (5.3.3): (Ferde)test fölötti teljes mátrixgyűrű egyszerű.

8.7.10, 8.7.12: A teljes mátrixgyűrű balideáljainak leírása.

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív,

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes,

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$,

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) ,

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$.

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$. Ezért $1 \in (s)$,

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$. Ezért $1 \in (s)$, vagyis van olyan $r \in R$, hogy $sr = 1$.

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$. Ezért $1 \in (s)$, vagyis van olyan $r \in R$, hogy $sr = 1$. Tehát az s elem invertálható,

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$. Ezért $1 \in (s)$, vagyis van olyan $r \in R$, hogy $sr = 1$. Tehát az s elem invertálható, és így R test. □

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$.

Ezért $1 \in (s)$, vagyis van olyan $r \in R$, hogy $sr = 1$.

Tehát az s elem invertálható, és így R test. □

Általánosítás (5.3.8. Tétel, NB)

Legyen R gyűrű, amelynek csak a két triviális balideálja van.

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$. Ezért $1 \in (s)$, vagyis van olyan $r \in R$, hogy $sr = 1$. Tehát az s elem invertálható, és így R test. □

Általánosítás (5.3.8. Tétel, NB)

Legyen R gyűrű, amelynek csak a két triviális balideálja van. Ekkor R vagy ferdetest,

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$. Ezért $1 \in (s)$, vagyis van olyan $r \in R$, hogy $sr = 1$.

Tehát az s elem invertálható, és így R test. □

Általánosítás (5.3.8. Tétel, NB)

Legyen R gyűrű, amelynek csak a két triviális balideálja van. Ekkor R vagy ferdetest, vagy olyan prímelemű gyűrű,

Kommutatív egyszerű gyűrűk

Tétel (5.3.9. Következmény)

Minden kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Bizonyítás

Ha R kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű és $0 \neq s \in R$, akkor $s = 1s \in (s)$ miatt az (s) ideál nem (0) , és így $(s) = R$. Ezért $1 \in (s)$, vagyis van olyan $r \in R$, hogy $sr = 1$.

Tehát az s elem invertálható, és így R test. □

Általánosítás (5.3.8. Tétel, NB)

Legyen R gyűrű, amelynek csak a két triviális balideálja van. Ekkor R vagy ferdetest, vagy olyan prímelemű gyűrű, amelyben bármely két elem szorzata nulla.

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$,

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$,
akkor r baloldali, **nullosztó**.

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$,
akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$,
akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál,

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$,
akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál,
pontatlanul: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$,
akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál,
pontatlanul: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Bizonyítás

Ha $xr = 0$ és $yr = 0$,

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$, akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál, **pontatlanul**: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Bizonyítás

Ha $xr = 0$ és $yr = 0$, akkor nyilván $(x \pm y)r = 0$.

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$,
akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál,
pontatlanul: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Bizonyítás

Ha $xr = 0$ és $yr = 0$, akkor nyilván $(x \pm y)r = 0$.

Ha $xr = 0$ és $s \in R$,

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$, akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál, **pontatlanul**: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Bizonyítás

Ha $xr = 0$ és $yr = 0$, akkor nyilván $(x \pm y)r = 0$.

Ha $xr = 0$ és $s \in R$, akkor pedig $(sx)r$

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$, akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál, **pontatlanul**: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Bizonyítás

Ha $xr = 0$ és $yr = 0$, akkor nyilván $(x \pm y)r = 0$.

Ha $xr = 0$ és $s \in R$, akkor pedig $(sx)r = s(xr)$

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$, akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál, **pontatlanul**: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Bizonyítás

Ha $xr = 0$ és $yr = 0$, akkor nyilván $(x \pm y)r = 0$.

Ha $xr = 0$ és $s \in R$, akkor pedig $(sx)r = s(xr) = s0 = 0$. □

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$, akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál, **pontatlanul**: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Bizonyítás

Ha $xr = 0$ és $yr = 0$, akkor nyilván $(x \pm y)r = 0$.

Ha $xr = 0$ és $s \in R$, akkor pedig $(sx)r = s(xr) = s0 = 0$. □

Elnevezés: Ez az r elem bal oldali **annullátora**.

Ideálok és nullosztók

Emlékeztető (2.2.27. Definíció)

Ha R gyűrű, $r, s \in R$ egyik sem nulla, de $rs = 0$, akkor r baloldali, s jobboldali **nullosztó**.

5.3.7. Lemma

Legyen $r \in R$ rögzített. Ekkor $\{x \in R : xr = 0\}$ balideál, **pontatlanul**: az „ r -hez tartozó” bal nullosztók balideált alkotnak.

Bizonyítás

Ha $xr = 0$ és $yr = 0$, akkor nyilván $(x \pm y)r = 0$.

Ha $xr = 0$ és $s \in R$, akkor pedig $(sx)r = s(xr) = s0 = 0$. □

Elnevezés: Ez az r elem bal oldali **annullátora**.

Fontos szerepet játszik a balideálmentes gyűrűk leírásában.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$,

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test,

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$,

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$,
lesz a nullelem R -ben.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

Ha $I \triangleleft R$, akkor álljon J azokból a $g \in T[x]$ polinomokból, melyekre $g + (f) \in I$.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

Ha $I \triangleleft R$, akkor álljon J azokból a $g \in T[x]$ polinomokból, melyekre $g + (f) \in I$. Ez ideál $T[x]$ -ben,

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

Ha $I \triangleleft R$, akkor álljon J azokból a $g \in T[x]$ polinomokból, melyekre $g + (f) \in I$. Ez ideál $T[x]$ -ben, ezért főideál: $J = (h)$.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

Ha $I \triangleleft R$, akkor álljon J azokból a $g \in T[x]$ polinomokból,

melyekre $g + (f) \in I$. Ez ideál $T[x]$ -ben, ezért főideál: $J = (h)$.

Nyilván $(f) \subseteq J$,

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

Ha $I \triangleleft R$, akkor álljon J azokból a $g \in T[x]$ polinomokból, melyekre $g + (f) \in I$. Ez ideál $T[x]$ -ben, ezért főideál: $J = (h)$.

Nyilván $(f) \subseteq J$, ezért $h \mid f$.

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

Ha $I \triangleleft R$, akkor álljon J azokból a $g \in T[x]$ polinomokból,

melyekre $g + (f) \in I$. Ez ideál $T[x]$ -ben, ezért főideál: $J = (h)$.

Nyilván $(f) \subseteq J$, ezért $h \mid f$. Mivel (f) irreducibilis, vagy h egység, így $I = R$,

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

Ha $I \triangleleft R$, akkor álljon J azokból a $g \in T[x]$ polinomokból,

melyekre $g + (f) \in I$. Ez ideál $T[x]$ -ben, ezért főideál: $J = (h)$.

Nyilván $(f) \subseteq J$, ezért $h \mid f$. Mivel (f) irreducibilis, vagy h egység, így $I = R$, vagy az f -nek egységsszerese, és I az R nulla ideálja. $\square$

A faktorgyűrű mikor test

5.2.9. Állítás: Ha T test és $f \in T[x]$, akkor $T[x]/(f)$ pontosan akkor test, ha f irreducibilis T fölött.

Második, elegáns (számolásmentes) bizonyítás

Tegyük föl, hogy f irreducibilis, és legyen $T = T[x]/(f)$.

Elég belátni, hogy R egységelemes, nullosztómentes és egyszerű.

Nyilván $1 + (f)$ egységelem.

Ha $(g + (f))(h + (f))$ nulla R -ben, akkor $gh \in (f)$, azaz $f \mid gh$.

Mivel $T[x]$ alaptételes, minden irreducibilis eleme prím.

Ezért vagy $f \mid g$ vagy $f \mid h$. Az első esetben $g + (f)$, a másodikban $h + (f)$ lesz a nullelem R -ben. Így R nullosztómentes.

Ha $I \triangleleft R$, akkor álljon J azokból a $g \in T[x]$ polinomokból,

melyekre $g + (f) \in I$. Ez ideál $T[x]$ -ben, ezért főideál: $J = (h)$.

Nyilván $(f) \subseteq J$, ezért $h \mid f$. Mivel (f) irreducibilis, vagy h egység,

így $I = R$, vagy az f -nek egységsszerese, és I az R nulla ideálja. $\square$

(J az I teljes inverz képe a természetes homomorfizmusnál.)

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni.

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni.
Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t,

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni.
Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.
A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

(1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel,

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $x^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg.

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg. Így az $a + (x^2 + 1)$ alakú mellékosztályok $\mathbb{R}$ -rel izomorf részttestet alkotnak,

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg. Így az $a + (x^2 + 1)$ alakú mellékosztályok $\mathbb{R}$ -rel izomorf részttestet alkotnak, az i -nek megfelelő elem $x + (x^2 + 1)$.

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg. Így az $a + (x^2 + 1)$ alakú mellékosztályok $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak, az i -nek megfelelő elem $x + (x^2 + 1)$.
- (2) **Definiáljuk** $\mathbb{C}$ -t $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ -nek,

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg. Így az $a + (x^2 + 1)$ alakú mellékosztályok $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak, az i -nek megfelelő elem $x + (x^2 + 1)$.
- (2) **Definiáljuk** $\mathbb{C}$ -t $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ -nek, és igazoljuk, hogy test.

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg. Így az $a + (x^2 + 1)$ alakú mellékosztályok $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak, az i -nek megfelelő elem $x + (x^2 + 1)$.
- (2) **Definiáljuk** $\mathbb{C}$ -t $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ -nek, és igazoljuk, hogy test.
- (3) **Azonosítsuk** $a \in \mathbb{R}$ -et $a + (x^2 + 1)$ -gyel,

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg. Így az $a + (x^2 + 1)$ alakú mellékosztályok $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak, az i -nek megfelelő elem $x + (x^2 + 1)$.
- (2) **Definiáljuk** $\mathbb{C}$ -t $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ -nek, és igazoljuk, hogy test.
- (3) **Azonosítsuk** $a \in \mathbb{R}$ -et $a + (x^2 + 1)$ -gyel, és mutassuk meg, hogy ezek az elemek $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak.

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg. Így az $a + (x^2 + 1)$ alakú mellékosztályok $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak, az i -nek megfelelő elem $x + (x^2 + 1)$.
- (2) **Definiáljuk** $\mathbb{C}$ -t $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ -nek, és igazoljuk, hogy test.
- (3) **Azonosítsuk** $a \in \mathbb{R}$ -et $a + (x^2 + 1)$ -gyel, és mutassuk meg, hogy ezek az elemek $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak.
- (4) **Definiáljuk** i -t $x + (x^2 + 1)$ -nek,

Polinomok „nemlétező” gyökei

Példa

A $z^2 + 1$ -nek nincs gyöke $\mathbb{R}$ -ben, de i -vel kényelmes számolni. Ezért bevezettük $\mathbb{C}$ -t, az $\mathbb{R}$ egy **testbővítését**.

A bevezetés egy lehetséges módja a következő.

- (1) Tudjuk, hogy $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ izomorf $\mathbb{C}$ -vel, és $a + bi$ -nek az $a + bx + (x^2 + 1)$ mellékosztály felel meg. Így az $a + (x^2 + 1)$ alakú mellékosztályok $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak, az i -nek megfelelő elem $x + (x^2 + 1)$.
- (2) **Definiáljuk** $\mathbb{C}$ -t $\mathbb{R}[x]/(x^2 + 1)$ -nek, és igazoljuk, hogy test.
- (3) **Azonosítsuk** $a \in \mathbb{R}$ -et $a + (x^2 + 1)$ -gyel, és mutassuk meg, hogy ezek az elemek $\mathbb{R}$ -rel izomorf résztestet alkotnak.
- (4) **Definiáljuk** i -t $x + (x^2 + 1)$ -nek, és lássuk be, hogy ez gyöke a $z^2 + 1$ polinomnak.

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom,

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest,

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$,

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$, ez test, mert s irreducibilis.

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$, ez test, mert s irreducibilis.
A $k \mapsto k + (s)$ megfeleltetés nyilván művelettartó és injektív.

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$, ez test, mert s irreducibilis.

A $k \mapsto k + (s)$ megfeleltetés nyilván művelettartó és injektív.

Ezért a $k + (s)$ elemek ($k \in K$) a K -val izomorf résztestet alkotnak L -ben.

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$, ez test, mert s irreducibilis.

A $k \mapsto k + (s)$ megfeleltetés nyilván művelettartó és injektív.

Ezért a $k + (s)$ elemek ($k \in K$) a K -val izomorf résztestet alkotnak L -ben. Végezzük el a $k = k + (s)$ azonosítást

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$, ez test, mert s irreducibilis.

A $k \mapsto k + (s)$ megfeleltetés nyilván művelettartó és injektív.

Ezért a $k + (s)$ elemek ($k \in K$) a K -val izomorf résztestet alkotnak L -ben.

Végezzük el a $k = k + (s)$ azonosítást

(az azonosítás precíz részleteit lásd Kiss-jegyzet, 361. oldal).

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$, ez test, mert s irreducibilis.

A $k \mapsto k + (s)$ megfeleltetés nyilván művelettartó és injektív.

Ezért a $k + (s)$ elemek ($k \in K$) a K -val izomorf résztestet alkotnak L -ben. Végezzük el a $k = k + (s)$ azonosítást (az azonosítás precíz részleteit lásd Kiss-jegyzet, 361. oldal).

Legyen $\alpha = x + (s) \in L$.

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$, ez test, mert s irreducibilis.

A $k \mapsto k + (s)$ megfeleltetés nyilván művelettartó és injektív.

Ezért a $k + (s)$ elemek ($k \in K$) a K -val izomorf résztestet alkotnak L -ben.

Végezzük el a $k = k + (s)$ azonosítást

(az azonosítás precíz részleteit lásd Kiss-jegyzet, 361. oldal).

Legyen $\alpha = x + (s) \in L$. Be kell látni, hogy α gyöke s -nek.

Testbővítés konstrukciója

6.4.3. Tétel

Ha K test, és s egy K fölött irreducibilis polinom, akkor **létezik** olyan L test, amelyben K résztest, és amelyben az s polinomnak már **van gyöke**.

Bizonyítás

Legyen $L = K[x]/(s)$, ez test, mert s irreducibilis.

A $k \mapsto k + (s)$ megfeleltetés nyilván művelettartó és injektív.

Ezért a $k + (s)$ elemek ($k \in K$) a K -val izomorf résztestet alkotnak L -ben. Végezzük el a $k = k + (s)$ azonosítást

(az azonosítás precíz részleteit lásd Kiss-jegyzet, 361. oldal).

Legyen $\alpha = x + (s) \in L$. Be kell látni, hogy α gyöke s -nek.

Ezzel a bizonyítást be is fejezzük majd.

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$.

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk.

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek. Így $\alpha = x + (s)$ miatt

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek. Így $\alpha = x + (s)$ miatt $s(\alpha) =$

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk.

Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

Így $\alpha = x + (s)$ miatt $s(\alpha) =$

$$= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n =$$

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

Így $\alpha = x + (s)$ miatt $s(\alpha) =$
 $= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n =$
 $= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s),$
vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben $E = 1 + (x^2 + x + 1)$,

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben $E = 1 + (x^2 + x + 1)$,
 $0 = (x^2 + x + 1)$,

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben $E = 1 + (x^2 + x + 1)$,
 $0 = (x^2 + x + 1)$, $A = x + (x^2 + x + 1)$,

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a (k_j -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben $E = 1 + (x^2 + x + 1)$,
 $0 = (x^2 + x + 1)$, $A = x + (x^2 + x + 1)$, $B = x + 1 + (x^2 + x + 1)$.

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a $(k_j$ -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben $E = 1 + (x^2 + x + 1)$,
 $0 = (x^2 + x + 1)$, $A = x + (x^2 + x + 1)$, $B = x + 1 + (x^2 + x + 1)$.

Azonosítás: $O \leftrightarrow 0$,

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a $(k_j$ -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben $E = 1 + (x^2 + x + 1)$,
 $0 = (x^2 + x + 1)$, $A = x + (x^2 + x + 1)$, $B = x + 1 + (x^2 + x + 1)$.

Azonosítás: $O \leftrightarrow 0$, $E \leftrightarrow 1$,

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a $(k_j$ -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben $E = 1 + (x^2 + x + 1)$,
 $0 = (x^2 + x + 1)$, $A = x + (x^2 + x + 1)$, $B = x + 1 + (x^2 + x + 1)$.

Azonosítás: $0 \leftrightarrow 0$, $E \leftrightarrow 1$, $z^2 + z + 1 \leftrightarrow Ez^2 + Ez + E$.

Gyök a bővítésben

Bizonyítás (folytatás)

Legyen $s(z) = k_0 + k_1z + \dots + k_nz^n \in K[z]$. Az s -et $L[z]$ -beli polinomnak képzeljük, hogy α -t helyettesíthessünk. Ezért s együtthatói a $(k_j$ -vel azonosított) $k_j + (s)$ elemek.

$$\begin{aligned} \text{Így } \alpha = x + (s) \text{ miatt } s(\alpha) &= \\ &= (k_0 + (s)) + (k_1 + (s))(x + (s)) + \dots + (k_n + (s))(x + (s))^n = \\ &= k_0 + k_1x + \dots + k_nx^n + (s) = s + (s) = (s), \end{aligned}$$

vagyis a $K[x]/(s)$ faktorgyűrű nulleleme.

Ezért α tényleg gyöke az s polinomnak. □

A $\mathbb{Z}_2[x]/(x^2 + x + 1)$ négyelemű testben $E = 1 + (x^2 + x + 1)$,
 $0 = (x^2 + x + 1)$, $A = x + (x^2 + x + 1)$, $B = x + 1 + (x^2 + x + 1)$.

Azonosítás: $0 \leftrightarrow 0$, $E \leftrightarrow 1$, $z^2 + z + 1 \leftrightarrow Ez^2 + Ez + E$.

Az $\alpha = A$ elem tényleg gyöke $Ez^2 + Ez + E$ -nek.

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám,

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Ez R additív csoportjában a „hatványozás”

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Ez R additív csoportjában a „hatványozás” (többszörös).

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Ez R additív csoportjában a „hatványozás” (többszörös).

5.8.1. Állítás, 5.8.2. Definíció

Tegyük föl, hogy R nullosztómentes gyűrű.

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Ez R additív csoportjában a „hatványozás” (többszörös).

5.8.1. Állítás, 5.8.2. Definíció

Tegyük föl, hogy R nullosztómentes gyűrű. Ekkor vagy

(1) van olyan $p \in \mathbb{Z}$ prímszám, hogy $pr = 0$ minden $r \in R$ -re,

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Ez R additív csoportjában a „hatványozás” (többszörös).

5.8.1. Állítás, 5.8.2. Definíció

Tegyük föl, hogy R nullosztómentes gyűrű. Ekkor vagy

- (1) van olyan $p \in \mathbb{Z}$ prímszám, hogy $pr = 0$ minden $r \in R$ -re, ekkor R karakterisztikája p ,

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Ez R additív csoportjában a „hatványozás” (többszörös).

5.8.1. Állítás, 5.8.2. Definíció

Tegyük föl, hogy R nullosztómentes gyűrű. Ekkor vagy

- (1) van olyan $p \in \mathbb{Z}$ prímszám, hogy $pr = 0$ minden $r \in R$ -re, ekkor R karakterisztikája p , vagy
- (2) tetszőleges $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$ esetén $nr \neq 0$,

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Ez R additív csoportjában a „hatványozás” (többszörös).

5.8.1. Állítás, 5.8.2. Definíció

Tegyük föl, hogy R nullosztómentes gyűrű. Ekkor vagy

- (1) van olyan $p \in \mathbb{Z}$ prímszám, hogy $pr = 0$ minden $r \in R$ -re, ekkor R karakterisztikája p , vagy
- (2) tetszőleges $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$ esetén $nr \neq 0$, ekkor R karakterisztikája 0 .

Karakterisztika

Emlékeztető (2.2.19, 2.2.37)

Ha R gyűrű, $r \in R$ és $n \geq 0$ egész szám, akkor nr azt jelenti, hogy r -nek n példányát összeadjuk.

Ha $n < 0$, akkor nr a $(-n)r$ ellentettje (ami $(-n)(-r)$ is).

Ez R additív csoportjában a „hatványozás” (többszörös).

5.8.1. Állítás, 5.8.2. Definíció

Tegyük föl, hogy R nullosztómentes gyűrű. Ekkor vagy

- (1) van olyan $p \in \mathbb{Z}$ prímszám, hogy $pr = 0$ minden $r \in R$ -re, ekkor R karakterisztikája p , vagy
- (2) tetszőleges $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$ esetén $nr \neq 0$, ekkor R karakterisztikája 0 .

Valójában R^+ elemeinek rendjeit írjuk le.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$,

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.
Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek,

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s$

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$,

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Tegyük föl, hogy $m = ab$, ahol a, b pozitív egészek.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együttthátója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Tegyük föl, hogy $m = ab$, ahol a, b pozitív egészek. Ekkor

$$0 = (mr)r$$

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együttthátója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Tegyük föl, hogy $m = ab$, ahol a, b pozitív egészek. Ekkor

$$0 = (mr)r = (ar)(br).$$

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Tegyük föl, hogy $m = ab$, ahol a, b pozitív egészek. Ekkor

$$0 = (mr)r = (ar)(br).$$

Mivel R nullosztómentes, $ar = 0$ vagy $br = 0$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Tegyük föl, hogy $m = ab$, ahol a, b pozitív egészek. Ekkor

$$0 = (mr)r = (ar)(br).$$

Mivel R nullosztómentes, $ar = 0$ vagy $br = 0$. Az első esetben

$$m = o(r) \mid a,$$

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Tegyük föl, hogy $m = ab$, ahol a, b pozitív egészek. Ekkor

$$0 = (mr)r = (ar)(br).$$

Mivel R nullosztómentes, $ar = 0$ vagy $br = 0$. Az első esetben $m = o(r) \mid a$, vagyis $a \mid m$ miatt $a = m$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Tegyük föl, hogy $m = ab$, ahol a, b pozitív egészek. Ekkor

$$0 = (mr)r = (ar)(br).$$

Mivel R nullosztómentes, $ar = 0$ vagy $br = 0$. Az első esetben

$m = o(r) \mid a$, vagyis $a \mid m$ miatt $a = m$. A második esetben

ugyanígy kapjuk, hogy $b = m$.

Karakterisztika: bizonyítás

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy $0 \neq r \in R$ és $0 \neq n \in \mathbb{Z}$, melyre $nr = 0$.

Az R^+ additív csoportban az elemrend jele $o(r)$.

Tehát n „jó kitevője” (jó együtthatója) r -nek, és így $m = o(r) \mid n$.

Persze $mr = 0$. Ha $s \in R$, akkor $0 = (mr)s = r(ms)$.

Mivel R nullosztómentes és $r \neq 0$, innen $ms = 0$ adódik.

Tehát $o(s)$ véges, és osztója $m = o(r)$ -nek.

Az r és s szerepét kicserélve $s \neq 0$ esetén $o(s) = o(r) = m$.

Az (1)-hez már csak azt kell megmutatni, hogy m prímszám.

Tegyük föl, hogy $m = ab$, ahol a, b pozitív egészek. Ekkor

$$0 = (mr)r = (ar)(br).$$

Mivel R nullosztómentes, $ar = 0$ vagy $br = 0$. Az első esetben

$m = o(r) \mid a$, vagyis $a \mid m$ miatt $a = m$. A második esetben

ugyanígy kapjuk, hogy $b = m$. Ezért m tényleg prímszám. □

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben tagonként lehet p -edik hatványra emelni:

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben tagonként lehet p -edik hatványra emelni:

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben **tagonként lehet p -edik hatványra emelni:**

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

Ezért a $\psi(r) = r^p$ leképezés gyűrűhomomorfizmus R -ből R -be.

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben tagonként lehet p -edik hatványra emelni:

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

Ezért a $\psi(r) = r^p$ leképezés gyűrűhomomorfizmus R -ből R -be.

Neve: **Frobenius-endomorfizmus**.

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben tagonként lehet p -edik hatványra emelni:

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

Ezért a $\psi(r) = r^p$ leképezés gyűrűhomomorfizmus R -ből R -be.

Neve: **Frobenius-endomorfizmus**.

Ugyanez az állítás érvényes p hatványaira is.

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben tagonként lehet p -edik hatványra emelni:

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

Ezért a $\psi(r) = r^p$ leképezés gyűrűhomomorfizmus R -ből R -be.

Neve: **Frobenius-endomorfizmus**.

Ugyanez az állítás érvényes p hatványaira is.

Endomorfizmus: önmagába képző homomorfizmus.

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben **tagonként lehet p -edik hatványra emelni:**

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

Ezért a $\psi(r) = r^p$ leképezés gyűrűhomomorfizmus R -ből R -be.

Neve: **Frobenius-endomorfizmus.**

Ugyanez az állítás érvényes p hatványaira is.

Endomorfizmus: önmagába képző homomorfizmus.

ψ szorzattartása nyilvánvaló, mert R kommutatív.

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben **tagonként lehet p -edik hatványra emelni:**

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

Ezért a $\psi(r) = r^p$ leképezés gyűrűhomomorfizmus R -ből R -be.

Neve: **Frobenius-endomorfizmus.**

Ugyanez az állítás érvényes p hatványaira is.

Endomorfizmus: önmagába képző homomorfizmus.

ψ szorzattartása nyilvánvaló, mert R kommutatív.

Az összegtartás a **binomiális tételből** következik.

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben tagonként lehet p -edik hatványra emelni:

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

Ezért a $\psi(r) = r^p$ leképezés gyűrűhomomorfizmus R -ből R -be.

Neve: **Frobenius-endomorfizmus**.

Ugyanez az állítás érvényes p hatványaira is.

Endomorfizmus: önmagába képző homomorfizmus.

ψ szorzattartása nyilvánvaló, mert R kommutatív.

Az összegtartás a **binomiális tételből** következik.

Elemi számelmélet: $\binom{p}{j}$ osztható p -vel, ha $0 < j < p$.

A Frobenius-endomorfizmus

5.8.4. Tétel

Legyen R kommutatív, p karakterisztikájú gyűrű, ahol p prím.
Ekkor R -ben tagonként lehet p -edik hatványra emelni:

$$(r + s)^p = r^p + s^p \quad (r, s \in R).$$

Ezért a $\psi(r) = r^p$ leképezés gyűrűhomomorfizmus R -ből R -be.

Neve: **Frobenius-endomorfizmus**.

Ugyanez az állítás érvényes p hatványaira is.

Endomorfizmus: önmagába képző homomorfizmus.

ψ szorzattartása nyilvánvaló, mert R kommutatív.

Az összegtartás a **binomiális tételből** következik.

Elemi számelmélet: $\binom{p}{j}$ osztható p -vel, ha $0 < j < p$.

A p^k -ra emelés ψ^k (k tényezős kompozíció). □

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test,

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem.

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest,

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest,
amely T minden résztestének része

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest,
amely T minden résztestének része (**legszűkebb résztest**).

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest,
amely T minden résztestének része (**legszűkebb résztest**).

A legszűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem. Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest, amely T minden résztestének része (**legsűkebb résztest**).

A legsűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ de $pe = 0$, az e elem rendje p .

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem. Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest, amely T minden résztestének része (**legsűkebb résztest**).

A legsűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ de $pe = 0$, az e elem rendje p .
Ezért P részcsoport

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem. Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest, amely T minden résztestének része (**legsűkebb résztest**).

A legsűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ de $pe = 0$, az e elem rendje p .

Ezért P részcsoport és $m \mapsto me$ izomorfizmus $\mathbb{Z}_p^+$ és P^+ között.

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem. Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest, amely T minden résztestének része (**legszűkebb résztest**).

A legszűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ de $pe = 0$, az e elem rendje p .

Ezért P részcsoport és $m \mapsto me$ izomorfizmus $\mathbb{Z}_p^+$ és P^+ között.

Ez tartja a szorzást is: $(me)(ne) = (mn)e^2 = (mn)e$.

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem. Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest, amely T minden résztestének része (**legsűkebb résztest**).

A legsűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ de $pe = 0$, az e elem rendje p .

Ezért P részcsoport és $m \mapsto me$ izomorfizmus $\mathbb{Z}_p^+$ és P^+ között.

Ez tartja a szorzást is: $(me)(ne) = (mn)e^2 = (mn)e$.

Legsűkebb: Legyen $K \leq T$ résztest.

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem. Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest, amely T minden résztestének része (**legsűkebb résztest**).

A legsűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ de $pe = 0$, az e elem rendje p .

Ezért P részcsoport és $m \mapsto me$ izomorfizmus $\mathbb{Z}_p^+$ és P^+ között.

Ez tartja a szorzást is: $(me)(ne) = (mn)e^2 = (mn)e$.

Legsűkebb: Legyen $K \leq T$ résztest.

Ekkor $K \neq \{0\}$, és így $K^\times$ részcsoportja $T^\times$ -nek.

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest,
amely T minden résztestének része (**legsűkebb résztest**).

A legsűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ de $pe = 0$, az e elem rendje p .

Ezért P részcsoport és $m \mapsto me$ izomorfizmus $\mathbb{Z}_p^+$ és P^+ között.

Ez tartja a szorzást is: $(me)(ne) = (mn)e^2 = (mn)e$.

Legsűkebb: Legyen $K \leq T$ résztest.

Ekkor $K \neq \{0\}$, és így $K^\times$ részcsoportja $T^\times$ -nek.

Ezért T egységeleme, $e \in K$.

Prímtest p karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy $p > 0$ karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{0, e, 2e, 3e, \dots, (p-1)e\}$ $\mathbb{Z}_p$ -vel izomorf résztest,
amely T minden résztestének része (**legsűkebb résztest**).

A legsűkebb résztest neve: P a T **prímteste**.

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ de $pe = 0$, az e elem rendje p .

Ezért P részcsoport és $m \mapsto me$ izomorfizmus $\mathbb{Z}_p^+$ és P^+ között.

Ez tartja a szorzást is: $(me)(ne) = (mn)e^2 = (mn)e$.

Legsűkebb: Legyen $K \leq T$ résztest.

Ekkor $K \neq \{0\}$, és így $K^\times$ részcsoportja $T^\times$ -nek.

Ezért T egységeleme, $e \in K$. Így $P \subseteq K$. □

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test,

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.

Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf résztest,

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.

Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf résztest, amely T minden résztestének része

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.

Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf résztest, amely T minden résztestének része (**prímtest**).

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (**prímtest**).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (**prímtest**).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.
Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (**prímtest**).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.
Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (**prímtest**).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.
Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között. **Művelettartó**: nyilván.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (**prímtest**).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.
Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között. **Művelettartó**: nyilván.
Jóldefiniált: $m/n = u/v \implies (me)/(ne) = (ue)(ve)$ HF.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (**prímtest**).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.
Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között. **Művelettartó**: nyilván.
Jóldefiniált: $m/n = u/v \implies (me)/(ne) = (ue)(ve)$ HF.
Továbbá $ne \neq 0$ ha $n \neq 0$, mert e rendje végtelen.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (**prímtest**).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.

Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között. **Művelettartó**: nyilván.

Jóldefiniált: $m/n = u/v \implies (me)/(ne) = (ue)(ve)$ HF.

Továbbá $ne \neq 0$ ha $n \neq 0$, mert e rendje végtelen.

Szürjektív: nyilván.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (**prímtest**).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.

Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között. **Művelettartó**: nyilván.

Jóldefiniált: $m/n = u/v \implies (me)/(ne) = (ue)(ve)$ HF.

Továbbá $ne \neq 0$ ha $n \neq 0$, mert e rendje végtelen.

Szürjektív: nyilván. **Injektív**: elég, hogy $\text{Ker}(\psi) = \{0\}$.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (prímtest).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.

Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között. **Művelettartó:** nyilván.

Jóldefiniált: $m/n = u/v \implies (me)/(ne) = (ue)(ve)$ HF.

Továbbá $ne \neq 0$ ha $n \neq 0$, mert e rendje végtelen.

Szürjektív: nyilván. **Injektív:** elég, hogy $\text{Ker}(\psi) = \{0\}$.

Ha $(me)/(ne) = 0$ akkor $me = 0$,

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (prímtest).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.
Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között. **Művelettartó:** nyilván.

Jóldefiniált: $m/n = u/v \implies (me)/(ne) = (ue)(ve)$ HF.

Továbbá $ne \neq 0$ ha $n \neq 0$, mert e rendje végtelen.

Szürjektív: nyilván. **Injektív:** elég, hogy $\text{Ker}(\psi) = \{0\}$.

Ha $(me)/(ne) = 0$ akkor $me = 0$, ezért $m = 0$ mert $o(e) = \infty$.

Prímtest 0 karakterisztikában

5.8.7. Tétel

Legyen T egy 0 karakterisztikájú test, e az egységelem.
Ekkor $P = \{(me)/(ne) : m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$ egy $\mathbb{Q}$ -val izomorf
részttest, amely T minden részttestének része (prímtest).

Bizonyítás

Mivel $e \neq 0$ és a karakterisztika 0 , az e elem rendje végtelen.
Ellenőrizni kell, hogy $\psi : m/n \mapsto (me)/(ne)$ jóldefiniált,
és izomorfizmus $\mathbb{Q}$ és P között. **Művelettartó:** nyilván.

Jóldefiniált: $m/n = u/v \implies (me)/(ne) = (ue)(ve)$ HF.

Továbbá $ne \neq 0$ ha $n \neq 0$, mert e rendje végtelen.

Szürjektív: nyilván. **Injektív:** elég, hogy $\text{Ker}(\psi) = \{0\}$.

Ha $(me)/(ne) = 0$ akkor $me = 0$, ezért $m = 0$ mert $o(e) = \infty$.

Legszűkebb: mint a p karakterisztikájú esetben. □

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A algebra a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött,

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A algebra a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A algebra a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Legyen R egységelemes gyűrű, T részteste R -nek, és $1_R = 1_T$.

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A algebra a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Legyen R egységelemes gyűrű, T részteste R -nek, és $1_R = 1_T$.
Az R akkor algebra T fölött, ha $\lambda r = r\lambda$ ($\forall \lambda \in T, \forall r \in R$).

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A algebra a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Legyen R egységelemes gyűrű, T részteste R -nek, és $1_R = 1_T$.

Az R akkor algebra T fölött, ha $\lambda r = r\lambda$ ($\forall \lambda \in T, \forall r \in R$).

(A T egy elemével, mint skalárral való szorzás az R -beli szorzás.)

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A **algebra** a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Legyen R egységelemes gyűrű, T részteste R -nek, és $1_R = 1_T$.

Az R akkor algebra T fölött, ha $\lambda r = r\lambda$ ($\forall \lambda \in T, \forall r \in R$).

(A T egy elemével, mint skalárral való szorzás az R -beli szorzás.)

Példák

- A $T[x_1, \dots, x_n]$ polinomgyűrű a T test fölött.

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A **algebra** a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Legyen R egységelemes gyűrű, T részteste R -nek, és $1_R = 1_T$.

Az R akkor algebra T fölött, ha $\lambda r = r\lambda$ ($\forall \lambda \in T, \forall r \in R$).

(A T egy elemével, mint skalárral való szorzás az R -beli szorzás.)

Példák

- A $T[x_1, \dots, x_n]$ polinomgyűrű a T test fölött.
- Ha $K \leq L$ testbővítés, akkor L a K fölött.

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A **algebra** a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Legyen R egységelemes gyűrű, T részteste R -nek, és $1_R = 1_T$.

Az R akkor algebra T fölött, ha $\lambda r = r\lambda$ ($\forall \lambda \in T, \forall r \in R$).

(A T egy elemével, mint skalárral való szorzás az R -beli szorzás.)

Példák

- A $T[x_1, \dots, x_n]$ polinomgyűrű a T test fölött.
- Ha $K \leq L$ testbővítés, akkor L a K fölött.
- A T test fölötti $n \times n$ -es mátrixok.

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A **algebra** a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Legyen R egységelemes gyűrű, T részteste R -nek, és $1_R = 1_T$.

Az R akkor algebra T fölött, ha $\lambda r = r\lambda$ ($\forall \lambda \in T, \forall r \in R$).

(A T egy elemével, mint skalárral való szorzás az R -beli szorzás.)

Példák

- A $T[x_1, \dots, x_n]$ polinomgyűrű a T test fölött.
- Ha $K \leq L$ testbővítés, akkor L a K fölött.
- A T test fölötti $n \times n$ -es mátrixok.
- A T test fölötti V vektortér lineáris transzformációi.

Az algebra fogalma

5.10.3. Definíció

A **algebra** a T test fölött, ha egyszerre gyűrű, vektortér T fölött, és $\lambda(ab) = (\lambda a)b = a(\lambda b)$ minden $a, b \in A$ és $\lambda \in T$ esetén.

Legyen R egységelemes gyűrű, T részteste R -nek, és $1_R = 1_T$.
Az R akkor algebra T fölött, ha $\lambda r = r\lambda$ ($\forall \lambda \in T, \forall r \in R$).
(A T egy elemével, mint skalárral való szorzás az R -beli szorzás.)

Példák

- A $T[x_1, \dots, x_n]$ polinomgyűrű a T test fölött.
- Ha $K \leq L$ testbővítés, akkor L a K fölött.
- A T test fölötti $n \times n$ -es mátrixok.
- A T test fölötti V vektortér lineáris transzformációi.
- A kvaterniók ferdeteste $\mathbb{R}$ fölött.

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött,

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$,

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$.

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$. Ezek egy I ideált alkotnak,

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$. Ezek egy I ideált alkotnak, ami az $f \mapsto f(b)$ homomorfizmus magja.

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$. Ezek egy I ideált alkotnak, ami az $f \mapsto f(b)$ homomorfizmus magja.

Ha $I = \{0\}$, akkor b transzcendens,

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$. Ezek egy I ideált alkotnak, ami az $f \mapsto f(b)$ homomorfizmus magja.

Ha $I = \{0\}$, akkor b transzcendens, különben algebrai.

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$. Ezek egy I ideált alkotnak, ami az $f \mapsto f(b)$ homomorfizmus magja. Ha $I = \{0\}$, akkor b transzcendens, különben algebrai. Ekkor az I főideál normált generátoreleme a $b \in A$ minimálpolinomja,

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$. Ezek egy I ideált alkotnak, ami az $f \mapsto f(b)$ homomorfizmus magja. Ha $I = \{0\}$, akkor b transzcendens, különben algebrai. Ekkor az I főideál normált generátoreleme a $b \in A$ minimálpolinomja, jele m_b .

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$. Ezek egy I ideált alkotnak, ami az $f \mapsto f(b)$ homomorfizmus magja. Ha $I = \{0\}$, akkor b transzcendens, különben algebrai. Ekkor az I főideál normált generátoreleme a $b \in A$ minimálpolinomja, jele m_b . Továbbá $f(b) = 0 \iff m_b \mid f$.

Algebra elemének minimálpolinomja

5.10.6. Definíció

Ha A algebra a T test fölött, $f(x) = a_0 + a_1x + \dots + a_nx^n \in T[x]$ és $b \in A$, akkor $f(b) = a_01_A + a_1b + \dots + a_nb^n$ (behelyettesítés).

Tehát f konstans tagját A egységelemével szorozzuk.

5.10.7. Gyakorlat: $f(a) + g(a) = (f + g)(a)$ és $(fg)(a) = f(a)g(a)$.

5.10.8, 5.10.11. Definíció

Az $f \in T[x]$ jó polinomja $b \in A$ -nak, ha $f(b) = 0$. Ezek egy I ideált alkotnak, ami az $f \mapsto f(b)$ homomorfizmus magja. Ha $I = \{0\}$, akkor b transzcendens, különben algebrai. Ekkor az I főideál normált generátoreleme a $b \in A$ minimálpolinomja, jele m_b . Továbbá $f(b) = 0 \iff m_b \mid f$.

Bizonyítás: mint a testbővítéseknel.

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_{\mathcal{T}}(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_{\mathcal{T}}(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$.

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_{\mathcal{T}}(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_{\mathcal{T}}(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0,

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_{\mathcal{T}}(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0, és b gyöke f -nek. $\square$

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0, és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0 , és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.
Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0 , és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.

Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.

Ha $f \in T[x]$ normált,

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0, és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.

Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.

Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0 , és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.
Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.
Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis és $f(b) = 0$,

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0 , és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.
Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.
Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis és $f(b) = 0$, akkor $f = m_b$.

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0 , és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.
Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.
Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis és $f(b) = 0$, akkor $f = m_b$.

Valóban: ha $m_b = gh$, akkor $0 = m_b(b) = g(b)h(b)$.

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0 , és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.

Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.

Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis és $f(b) = 0$, akkor $f = m_b$.

Valóban: ha $m_b = gh$, akkor $0 = m_b(b) = g(b)h(b)$. Ezért vagy
 $g(b) = 0$

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0, és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.

Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.

Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis és $f(b) = 0$, akkor $f = m_b$.

Valóban: ha $m_b = gh$, akkor $0 = m_b(b) = g(b)h(b)$. Ezért vagy
 $g(b) = 0$ (így $m_b \mid g$ miatt h egység),

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0 , és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.

Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.

Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis és $f(b) = 0$, akkor $f = m_b$.

Valóban: ha $m_b = gh$, akkor $0 = m_b(b) = g(b)h(b)$. Ezért vagy $g(b) = 0$ (így $m_b \mid g$ miatt h egység), vagy $h(b) = 0$ és g egység.

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0, és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.

Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.

Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis és $f(b) = 0$, akkor $f = m_b$.

Valóban: ha $m_b = gh$, akkor $0 = m_b(b) = g(b)h(b)$. Ezért vagy
 $g(b) = 0$ (így $m_b \mid g$ miatt h egység), vagy $h(b) = 0$ és g egység.

Megfordítva: ha $f(b) = 0$, akkor $m_b \mid f$,

A minimálpolinom irreducibilitása

5.10.9. Állítás

Véges dimenziós algebra minden eleme algebrai.

Valóban: ha $\dim_T(A) = n$, akkor $1, b, \dots, b^n$ már összefügg:
 $\lambda_0 1 + \lambda_1 b + \dots + \lambda_n b^n = 0$. Legyen $f(x) = \lambda_0 + \lambda_1 x + \dots + \lambda_n x^n$,
akkor f nem 0, és b gyöke f -nek. $\square$

5.10.12. Tétel

Legyen A nullosztómentes algebra és $b \in A$ algebrai elem.

Ekkor b minimálpolinomja irreducibilis T fölött.

Ha $f \in T[x]$ normált, irreducibilis és $f(b) = 0$, akkor $f = m_b$.

Valóban: ha $m_b = gh$, akkor $0 = m_b(b) = g(b)h(b)$. Ezért vagy $g(b) = 0$ (így $m_b \mid g$ miatt h egység), vagy $h(b) = 0$ és g egység.

Megfordítva: ha $f(b) = 0$, akkor $m_b \mid f$, de mindkettő irreducibilis és normált, ezért egyenlők. $\square$

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak (pl. $\mathbb{Q}(\sqrt[n]{2})$).

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak (pl. $\mathbb{Q}(\sqrt[n]{2})$).
- $\mathbb{R}[x]$ nullosztómentes,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak (pl. $\mathbb{Q}(\sqrt[n]{2})$).
- $\mathbb{R}[x]$ nullosztómentes, $\mathbb{R}$ fölötti,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak (pl. $\mathbb{Q}(\sqrt[n]{2})$).
- $\mathbb{R}[x]$ nullosztómentes, $\mathbb{R}$ fölötti, de nem véges dimenziós.

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak (pl. $\mathbb{Q}(\sqrt[n]{2})$).
- $\mathbb{R}[x]$ nullosztómentes, $\mathbb{R}$ fölötti, de nem véges dimenziós. Sőt, $\mathbb{R}$ egyszerű transzcendens bővítése még test is.

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak (pl. $\mathbb{Q}(\sqrt[n]{2})$).
- $\mathbb{R}[x]$ nullosztómentes, $\mathbb{R}$ fölötti, de nem véges dimenziós. Sőt, $\mathbb{R}$ egyszerű transzcendens bővítése még test is.
- $\mathbb{R}^{3 \times 3}$ véges dimenziós,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak (pl. $\mathbb{Q}(\sqrt[n]{2})$).
- $\mathbb{R}[x]$ nullosztómentes, $\mathbb{R}$ fölötti, de nem véges dimenziós. Sőt, $\mathbb{R}$ egyszerű transzcendens bővítése még test is.
- $\mathbb{R}^{3 \times 3}$ véges dimenziós, $\mathbb{R}$ fölötti,

Frobenius tétele

5.11.6. Tétel, NB

Ha A véges dimenziós, nullosztómentes, nem nulla algebra $\mathbb{R}$ fölött, akkor A vagy a valós számtesttel, vagy a komplex számtesttel, vagy a kvaterniók ferdetestével izomorf.

Vagyis a számkört nem lehet már tovább bővíteni, ha a nullosztómentességet és az asszociativitást megtartjuk.

A Frobenius-tétel feltételei szükségesek (5.11.1. Gyakorlat)

- Ha nem $\mathbb{R}$ fölött vagyunk: $\mathbb{Q}$ véges bővítései mind nullosztómentesek és véges dimenziósak (pl. $\mathbb{Q}(\sqrt[n]{2})$).
- $\mathbb{R}[x]$ nullosztómentes, $\mathbb{R}$ fölötti, de nem véges dimenziós. Sőt, $\mathbb{R}$ egyszerű transzcendens bővítése még test is.
- $\mathbb{R}^{3 \times 3}$ véges dimenziós, $\mathbb{R}$ fölötti, de nem nullosztómentes.

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van.

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1,

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$,

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

Ezért $1 = z\bar{z} = -z^2$.

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

Ezért $1 = z\bar{z} = -z^2$. Innen $z \neq 0$ miatt $\bar{z} = -z$. $\square$

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

Ezért $1 = z\bar{z} = -z^2$. Innen $z \neq 0$ miatt $\bar{z} = -z$. $\square$

Hogyan lehet egy másodfokú polinomnak végtelen sok gyöke?

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

Ezért $1 = z\bar{z} = -z^2$. Innen $z \neq 0$ miatt $\bar{z} = -z$. $\square$

Hogyan lehet egy másodfokú polinomnak végtelen sok gyöke?

Magyarázat: $x^2 + 1 = (x + i)(x - i)$ a „gyöktényezős alak”.

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

Ezért $1 = z\bar{z} = -z^2$. Innen $z \neq 0$ miatt $\bar{z} = -z$. $\square$

Hogyan lehet egy másodfokú polinomnak végtelen sok gyöke?

Magyarázat: $x^2 + 1 = (x + i)(x - i)$ a „gyöktényezős alak”.

Ide $j \in \mathbb{K}$ -t helyettesítve a bal oldal nulla lesz,

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

Ezért $1 = z\bar{z} = -z^2$. Innen $z \neq 0$ miatt $\bar{z} = -z$. $\square$

Hogyan lehet egy másodfokú polinomnak végtelen sok gyöke?

Magyarázat: $x^2 + 1 = (x + i)(x - i)$ a „gyöktényezős alak”.

Ide $j \in \mathbb{K}$ -t helyettesítve a bal oldal nulla lesz, de a jobb oldal nem:

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

Ezért $1 = z\bar{z} = -z^2$. Innen $z \neq 0$ miatt $\bar{z} = -z$. $\square$

Hogyan lehet egy másodfokú polinomnak végtelen sok gyöke?

Magyarázat: $x^2 + 1 = (x + i)(x - i)$ a „gyöktényezős alak”.

Ide $j \in \mathbb{K}$ -t helyettesítve a bal oldal nulla lesz, de a jobb oldal nem:

$$(j + i)(j - i) = j^2 + ij - ji - i^2 = ij - ji = 2k \neq 0.$$

A polinomok azonossági tétele

5.11.5. Következmény

Az $x^2 + 1$ polinomnak a kvaterniók között végtelen sok gyöke van. Ezek pontosan azok, amelyek valós része nulla és normája 1, vagyis a $qi + rj + sk$ alakú kvaterniók, ahol $q^2 + r^2 + s^2 = 1$.

HF: Az $\alpha = a + bi + cj + dk$ minimálpolinomja $x^2 - 2ax + N(\alpha)$.

Valóban, ha $N(z) = 1$ és $\bar{z} = -z$, akkor $z^2 = -z\bar{z} = -N(z) = -1$.

Megfordítva: ha $z^2 = -1$, akkor $1 = N(z^2) = N(z)^2$, így $N(z) = 1$.

Ezért $1 = z\bar{z} = -z^2$. Innen $z \neq 0$ miatt $\bar{z} = -z$. $\square$

Hogyan lehet egy másodfokú polinomnak végtelen sok gyöke?

Magyarázat: $x^2 + 1 = (x + i)(x - i)$ a „gyöktényezős alak”.

Ide $j \in \mathbb{K}$ -t helyettesítve a bal oldal nulla lesz, de a jobb oldal nem:

$$(j + i)(j - i) = j^2 + ij - ji - i^2 = ij - ji = 2k \neq 0.$$

Mivel $ij \neq ji$, nem tudjuk kihasználni, hogy $\mathbb{K}$ nullosztómentes.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla).

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat),

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$,

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$,

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$,

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$, és $w^{-1}zw = w^{-1}rw + w^{-1}vw = r - v = \bar{z}$.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$, és $w^{-1}zw = w^{-1}rw + w^{-1}vw = r - v = \bar{z}$. Balról zw -vel szorozva $zw\bar{z} = z^2w$.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$, és $w^{-1}zw = w^{-1}rw + w^{-1}vw = r - v = \bar{z}$. Balról zw -vel szorozva $zw\bar{z} = z^2w$.
- Tehát ha $N(z) = 1$ és $v \perp w$, akkor $zwz^{-1} = z^2w$.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$, és $w^{-1}zw = w^{-1}rw + w^{-1}vw = r - v = \bar{z}$. Balról zw -vel szorozva $zw\bar{z} = z^2w$.
- Tehát ha $N(z) = 1$ és $v \perp w$, akkor $zwz^{-1} = z^2w$. Speciálisan ha $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol $N(v) = 1$,

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$, és $w^{-1}zw = w^{-1}rw + w^{-1}vw = r - v = \bar{z}$. Balról zw -vel szorozva $zw\bar{z} = z^2w$.
- Tehát ha $N(z) = 1$ és $v \perp w$, akkor $zwz^{-1} = z^2w$. Speciálisan ha $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol $N(v) = 1$, akkor $v^2 = -1$ (mert v tiszta),

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$, és $w^{-1}zw = w^{-1}rw + w^{-1}vw = r - v = \bar{z}$. Balról zw -vel szorozva $zw\bar{z} = z^2w$.
- Tehát ha $N(z) = 1$ és $v \perp w$, akkor $zwz^{-1} = z^2w$. Speciálisan ha $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol $N(v) = 1$, akkor $v^2 = -1$ (mert v tiszta), $z^2 = \cos(2\alpha) + v \sin(2\alpha)$,

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$, és $w^{-1}zw = w^{-1}rw + w^{-1}vw = r - v = \bar{z}$. Balról zw -vel szorozva $zw\bar{z} = z^2w$.
- Tehát ha $N(z) = 1$ és $v \perp w$, akkor $zwz^{-1} = z^2w$.
Speciálisan ha $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol $N(v) = 1$, akkor $v^2 = -1$ (mert v tiszta), $z^2 = \cos(2\alpha) + v \sin(2\alpha)$, és így $zwz^{-1} = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)vw = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)(v \times w)$.

Kvaterniók és térvektorok

Tiszta kvaternió: $v = xi + yj + zk$ (valós része nulla). Azonosítsuk ezzel az $(x, y, z)^T \in \mathbb{R}^3$ vektort. Legyen $z = r + v$ ($r \in \mathbb{R}$).

- Ha $N(z) = 1$, akkor $z^{-1} = \bar{z}$. Ha z tiszta is, akkor $z^{-1} = -z$.
- Ha v és w tiszta kvaterniók, akkor $vw = v \times w - \langle v, w \rangle$ (vektoriális, illetve skaláris szorzat), mert $i^2 = j^2 = k^2 = -1$, továbbá $ij = i \times j$, $ji = j \times i$, $jk = j \times k$, stb.
- Így ha $v \perp w$, akkor $vw = v \times w = -w \times v = -wv$, ahonnan $w^{-1}vw = -v$, és $w^{-1}zw = w^{-1}rw + w^{-1}vw = r - v = \bar{z}$. Balról zw -vel szorozva $zw\bar{z} = z^2w$.
- Tehát ha $N(z) = 1$ és $v \perp w$, akkor $zwz^{-1} = z^2w$.
Speciálisan ha $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol $N(v) = 1$, akkor $v^2 = -1$ (mert v tiszta), $z^2 = \cos(2\alpha) + v \sin(2\alpha)$, és így $zwz^{-1} = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)vw = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)(v \times w)$.
Ha $N(w)$ is 1, akkor v , w és $v \times w$ ONB a térben. □

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z 1 normájú) kvaterniókkal való konjugálások.

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z 1 normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha v egységvektor, akkor a $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a v irányú egyenes körül.

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z $\mathbf{1}$ normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha $\mathbf{v}$ egységvektor, akkor a $\mathbf{z} = \cos \alpha + \mathbf{v} \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a $\mathbf{v}$ irányú egyenes körül.

Bizonyítás

Legyen $\mathbf{w}$ egy $\mathbf{v}$ -re merőleges egységvektor. Írjuk föl a $\mathbf{z}$ -vel való konjugálás mátrixát a $\mathbf{v}, \mathbf{w}, \mathbf{vw} = \mathbf{v} \times \mathbf{w}$ ONB-ben.

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z $\mathbf{1}$ normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha $\mathbf{v}$ egységvektor, akkor a $\mathbf{z} = \cos \alpha + \mathbf{v} \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a $\mathbf{v}$ irányú egyenes körül.

Bizonyítás

Legyen $\mathbf{w}$ egy $\mathbf{v}$ -re merőleges egységvektor. Írjuk föl a $\mathbf{z}$ -vel való konjugálás mátrixát a $\mathbf{v}, \mathbf{w}, \mathbf{vw} = \mathbf{v} \times \mathbf{w}$ ONB-ben. Nyilván $\mathbf{z}\mathbf{v}\mathbf{z}^{-1} = \mathbf{v}$

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z $\mathbf{1}$ normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha $\mathbf{v}$ egységvektor, akkor a $\mathbf{z} = \cos \alpha + \mathbf{v} \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a $\mathbf{v}$ irányú egyenes körül.

Bizonyítás

Legyen $\mathbf{w}$ egy $\mathbf{v}$ -re merőleges egységvektor. Írjuk föl a $\mathbf{z}$ -vel való konjugálás mátrixát a $\mathbf{v}, \mathbf{w}, \mathbf{vw} = \mathbf{v} \times \mathbf{w}$ ONB-ben. Nyilván $\mathbf{zvz}^{-1} = \mathbf{v}$ (hiszen $\mathbf{zv} = \mathbf{vz}$),

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z 1 normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha v egységvektor, akkor a $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a v irányú egyenes körül.

Bizonyítás

Legyen w egy v -re merőleges egységvektor. Írjuk föl a z -vel való konjugálás mátrixát a $v, w, vw = v \times w$ ONB-ben. Nyilván $zvz^{-1} = v$ (hiszen $zv = vz$), és az iménti képletek alapján $zwz^{-1} = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)(vw)$.

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z 1 normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha v egységvektor, akkor a $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a v irányú egyenes körül.

Bizonyítás

Legyen w egy v -re merőleges egységvektor. Írjuk föl a z -vel való konjugálás mátrixát a $v, w, vw = v \times w$ ONB-ben. Nyilván $zvz^{-1} = v$ (hiszen $zv = vz$), és az iménti képletek alapján $zwz^{-1} = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)(vw)$. A kettőt összeszorozva $z(vw)z^{-1} = (zvz^{-1})(zwz^{-1}) = \cos(2\alpha)(vw) + \sin(2\alpha)v(vw)$,

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z 1 normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha v egységvektor, akkor a $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a v irányú egyenes körül.

Bizonyítás

Legyen w egy v -re merőleges egységvektor. Írjuk föl a z -vel való konjugálás mátrixát a $v, w, vw = v \times w$ ONB-ben. Nyilván $zvz^{-1} = v$ (hiszen $zv = vz$), és az iménti képletek alapján $zwz^{-1} = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)(vw)$. A kettőt összeszorozva $z(vw)z^{-1} = (zvz^{-1})(zwz^{-1}) = \cos(2\alpha)(vw) + \sin(2\alpha)v(vw)$, ahol $v(vw) = v^2 w = -w$

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z 1 normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha v egységvektor, akkor a $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a v irányú egyenes körül.

Bizonyítás

Legyen w egy v -re merőleges egységvektor. Írjuk föl a z -vel való konjugálás mátrixát a $v, w, vw = v \times w$ ONB-ben. Nyilván $zvz^{-1} = v$ (hiszen $zv = vz$), és az iménti képletek alapján $zwz^{-1} = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)(vw)$. A kettőt összeszorozva $z(vw)z^{-1} = (zvz^{-1})(zwz^{-1}) = \cos(2\alpha)(vw) + \sin(2\alpha)v(vw)$, ahol $v(vw) = v^2 w = -w$ (már láttuk, hogy $v^2 = -1$).

Kvaterniók és forgatások

Tétel

A térbeli, origón átmenő egyenesek körüli forgatások a(z 1 normájú) kvaterniókkal való konjugálások. Pontosabban: ha v egységvektor, akkor a $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$ -val való konjugálás 2α szögű forgatás a v irányú egyenes körül.

Bizonyítás

Legyen w egy v -re merőleges egységvektor. Írjuk föl a z -vel való konjugálás mátrixát a $v, w, vw = v \times w$ ONB-ben. Nyilván $zvz^{-1} = v$ (hiszen $zv = vz$), és az iménti képletek alapján $zwz^{-1} = \cos(2\alpha)w + \sin(2\alpha)(vw)$. A kettőt összeszorozva $z(vw)z^{-1} = (zvz^{-1})(zwz^{-1}) = \cos(2\alpha)(vw) + \sin(2\alpha)v(vw)$, ahol $v(vw) = v^2 w = -w$ (már láttuk, hogy $v^2 = -1$). Ezért a megfelelő forgatás mátrixát kapjuk. □

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter;

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter; numerikusan stabil;

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter; numerikusan stabil; effektív.

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter; numerikusan stabil; effektív.

Forgástengely folytonos változtatása (3D játékok grafikája).

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter; numerikusan stabil; effektív.

Forgástengely folytonos változtatása (3D játékok grafikája).

Navigáció,

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter; numerikusan stabil; effektív.

Forgástengely folytonos változtatása (3D játékok grafikája).

Navigáció, aerodinamika,

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter; numerikusan stabil; effektív.

Forgástengely folytonos változtatása (3D játékok grafikája).

Navigáció, aerodinamika, molekuláris dinamika,

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter; numerikusan stabil; effektív.

Forgástengely folytonos változtatása (3D játékok grafikája).

Navigáció, aerodinamika, molekuláris dinamika, röntgenkristallográfia.

Euler-mátrix

Az előző bizonyításban kapott mátrix:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos(2\alpha) & -\sin(2\alpha) \\ 0 & \sin(2\alpha) & \cos(2\alpha) \end{pmatrix}$$

Az i, j, k bázisban, $z = r + xi + yj + zk$ esetén (Euler-mátrix):

$$\begin{pmatrix} r^2 + x^2 - y^2 - z^2 & -2rz + 2xy & 2ry + 2xz \\ 2rz + 2xy & r^2 - x^2 + y^2 - z^2 & -2rx + 2yz \\ -2ry + 2xz & 2rx + 2yz & r^2 - x^2 - y^2 + z^2 \end{pmatrix}$$

Előnyök:

Csak négy paraméter; numerikusan stabil; effektív.

Forgástengely folytonos változtatása (3D játékok grafikája).

Navigáció, aerodinamika, molekuláris dinamika, röntgenkristallográfia.

Számelméleti alkalmazások.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaternók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött,

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).
FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n:

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen $\psi(z) = A_{\bar{z}}$.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$,

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

Továbbá $\psi(z_1 + z_2) = \psi(z_1) + \psi(z_2)$,

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

Továbbá $\psi(z_1 + z_2) = \psi(z_1) + \psi(z_2)$, azaz ψ gyűrűhomomorfizmus.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

Továbbá $\psi(z_1 + z_2) = \psi(z_1) + \psi(z_2)$, azaz ψ gyűrűhomomorfizmus.

Végül ψ injektív:

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

Továbbá $\psi(z_1 + z_2) = \psi(z_1) + \psi(z_2)$, azaz ψ gyűrűhomomorfizmus.

Végül ψ injektív: ha $\psi(z) = 0$, akkor $0 = \psi(z)(1) = 1\bar{z}$,

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

Továbbá $\psi(z_1 + z_2) = \psi(z_1) + \psi(z_2)$, azaz ψ gyűrűhomomorfizmus.

Végül ψ injektív: ha $\psi(z) = 0$, akkor $0 = \psi(z)(1) = 1\bar{z}$, így $z = 0$.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

Továbbá $\psi(z_1 + z_2) = \psi(z_1) + \psi(z_2)$, azaz ψ gyűrűhomomorfizmus.

Végül ψ injektív: ha $\psi(z) = 0$, akkor $0 = \psi(z)(1) = 1\bar{z}$, így $z = 0$.

Tehát a $\mathbb{K}$ gyűrű izomorf $\text{Hom}(\mathbb{C}^2)$ egy részgyűrűjével.

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

Továbbá $\psi(z_1 + z_2) = \psi(z_1) + \psi(z_2)$, azaz ψ gyűrűhomomorfizmus.

Végül ψ injektív: ha $\psi(z) = 0$, akkor $0 = \psi(z)(1) = 1\bar{z}$, így $z = 0$.

Tehát a $\mathbb{K}$ gyűrű izomorf $\text{Hom}(\mathbb{C}^2)$ egy részgyűrűjével.

Ha $z = p + qi + rj + sk$, akkor $\psi(z)$ mátrixa az $(1, j)$ bázisban

$$\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix} \text{ ahol } v = p + qi \text{ és } w = r + si$$

A kvaterniók mint transzformációk

A kvaterniók vektortér $\mathbb{C}$ fölött (a skalárral szorzás balszorzás).

FIGYELEM: ez **NEM** algebra $\mathbb{C}$ fölött, mert $i(j1) \neq j(i1)$.

Legyen A_z a $z \in \mathbb{K}$ -val való jobbszorzás $\mathbb{K}$ -n: $A_z(x) = xz$.

Ez összegtartó. Skalárszorostartó is az asszociativitás miatt:

$A_z(\lambda x) = (\lambda x)z = \lambda(xz) = \lambda A_z(x)$ (ahol $\lambda \in \mathbb{C}$ és $x \in \mathbb{K}$).

Továbbá $A_{z_1 z_2}(x) = x(z_1 z_2) = (x z_1) z_2 = A_{z_2} A_{z_1}(x)$.

Azaz a $\psi : z \mapsto A_z$ leképezésre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_2) \psi(z_1)$.

Kellemetlen: megfordul a szorzás sorrendje. **Megoldás:** legyen

$\psi(z) = A_{\bar{z}}$. Erre $\psi(z_1 z_2) = \psi(z_1) \psi(z_2)$, hiszen $\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_2 \bar{z}_1$.

Továbbá $\psi(z_1 + z_2) = \psi(z_1) + \psi(z_2)$, azaz ψ gyűrűhomomorfizmus.

Végül ψ injektív: ha $\psi(z) = 0$, akkor $0 = \psi(z)(1) = 1\bar{z}$, így $z = 0$.

Tehát a $\mathbb{K}$ gyűrű izomorf $\text{Hom}(\mathbb{C}^2)$ egy részgyűrűjével.

Ha $z = p + qi + rj + sk$, akkor $\psi(z)$ mátrixa az $(1, j)$ bázisban

$\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$ ahol $v = p + qi$ és $w = r + si$ (így vezettük be $\mathbb{K}$ -t).

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$.

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$,

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyünk föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$.

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánúsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyünk föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$,

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánúsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyünk föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$.

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$,

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás,

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$,

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.
Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$,

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.
Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és $(b_1, b_2), (c_1, c_2)$ ONB.

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és $(b_1, b_2), (c_1, c_2)$ ONB. Előírhatósági tétel: van B , melyre $B(b_1) = c_1$ és $B(b_2) = \varepsilon c_2$.

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és (b_1, b_2) , (c_1, c_2) ONB. Előírhatósági tétel: van B , melyre $B(b_1) = c_1$ és $B(b_2) = \varepsilon c_2$. Alkalmas $|\varepsilon| = 1$ -re B unitér,

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és $(b_1, b_2), (c_1, c_2)$ ONB. Előírhatósági tétel: van B , melyre $B(b_1) = c_1$ és $B(b_2) = \varepsilon c_2$. Alkalmos $|\varepsilon| = 1$ -re B unitér, 1 determinánsú

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és (b_1, b_2) , (c_1, c_2) ONB. Előírhatósági tétel: van B , melyre $B(b_1) = c_1$ és $B(b_2) = \varepsilon c_2$. Alkalmasság $|\varepsilon| = 1$ -re B unitér, 1 determinánsú és $B(v) = w$. $\square$

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és (b_1, b_2) , (c_1, c_2) ONB. Előírhatósági tétel: van B , melyre $B(b_1) = c_1$ és $B(b_2) = \varepsilon c_2$. Alkalmos $|\varepsilon| = 1$ -re B unitér, 1 determinánsú és $B(v) = w$. $\square$

Jelölje $SU(2)$ a 2×2 -es, komplex elemű,

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és (b_1, b_2) , (c_1, c_2) ONB. Előírhatósági tétel: van B , melyre $B(b_1) = c_1$ és $B(b_2) = \varepsilon c_2$. Alkalmos $|\varepsilon| = 1$ -re B unitér, 1 determinánsú és $B(v) = w$. $\square$

Jelölje $SU(2)$ a 2×2 -es, komplex elemű, 1 determinánsú

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és (b_1, b_2) , (c_1, c_2) ONB. Előírhatósági tétel: van B , melyre $B(b_1) = c_1$ és $B(b_2) = \varepsilon c_2$. Alkalmos $|\varepsilon| = 1$ -re B unitér, 1 determinánsú és $B(v) = w$. $\square$

Jelölje $SU(2)$ a 2×2 -es, komplex elemű, 1 determinánsú unitér mátrixok csoportját a szorzásra (4.1.26. Definíció).

A speciális unitér csoport

Ha $0 \neq v, w \in \mathbb{C}^2$ hossza egyenlő, akkor pontosan egy olyan 1 determinánsú, unitér transzformáció van, ami v -t w -be viszi.

Bizonyítás

Tegyük föl, hogy van kettő: $B(v) = C(v)$. Legyen $D = B^{-1}C$, ekkor $D(v) = v$. Ha u egy v -re merőleges egységvektor, akkor $D(u) \perp D(v) = v$, és így $D(u) \parallel u$. A (v, u) bázisban $\det(D)$ -t felírva $D(u) = u$, azaz D az identitás, és így $B = C$.

Legyen $b_1 = v/\|v\|$, $c_1 = w/\|w\|$, és (b_1, b_2) , (c_1, c_2) ONB. Előírhatósági tétel: van B , melyre $B(b_1) = c_1$ és $B(b_2) = \varepsilon c_2$. Alkalmos $|\varepsilon| = 1$ -re B unitér, 1 determinánsú és $B(v) = w$. $\square$

Jelölje $SU(2)$ a 2×2 -es, komplex elemű, 1 determinánsú unitér mátrixok csoportját a szorzásra (4.1.26. Definíció).

Elnevezés: $SU(2)$ regulárisan hat az egységvektorok halmazán.

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$,

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$,
melynek determinánása $N(z)$

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$,
melynek determinánása $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$,

melynek determinánása $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Ha $N(z) = 1$, akkor tehát $\psi(z)$ unitér

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$,

melynek determinánása $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Ha $N(z) = 1$, akkor tehát $\psi(z)$ unitér és determinánása 1.

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$,
melynek determinánása $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Ha $N(z) = 1$, akkor tehát $\psi(z)$ unitér és determinánása 1 .

Megfordítás: Tegyük föl, hogy A unitér, 1 determinánúsú $\mathbb{K}$ -n.

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$,
melynek determinánása $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Ha $N(z) = 1$, akkor tehát $\psi(z)$ unitér és determinánása 1 .

Megfordítás: Tegyük föl, hogy A unitér, 1 determinánúsú $\mathbb{K}$ -n.

Legyen $z = \overline{A(1)}$,

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$, melynek determinánása $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Ha $N(z) = 1$, akkor tehát $\psi(z)$ unitér és determinánása 1 .

Megfordítás: Tegyük föl, hogy A unitér, 1 determinánúsú $\mathbb{K}$ -n.

Legyen $z = \overline{A(1)}$, ekkor $A(1) = \bar{z} = 1\bar{z} = A_{\bar{z}}(1)$.

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$,
melynek determinánása $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Ha $N(z) = 1$, akkor tehát $\psi(z)$ unitér és determinánása 1 .

Megfordítás: Tegyük föl, hogy A unitér, 1 determinánúsú $\mathbb{K}$ -n.

Legyen $z = \overline{A(1)}$, ekkor $A(1) = \bar{z} = 1\bar{z} = A_{\bar{z}}(1)$.

Ezért az imént bizonyított állítás miatt $A = A_{\bar{z}}$. □

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$, melynek determinánása $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Ha $N(z) = 1$, akkor tehát $\psi(z)$ unitér és determinánása 1 .

Megfordítás: Tegyük föl, hogy A unitér, 1 determinánúsú $\mathbb{K}$ -n.

Legyen $z = \overline{A(1)}$, ekkor $A(1) = \bar{z} = 1\bar{z} = A_{\bar{z}}(1)$.

Ezért az imént bizonyított állítás miatt $A = A_{\bar{z}}$. □

Az $SU(2)$ -t $Spin(3)$ csoportnak nevezik a kvantumfizikában.

Az egységkvaterniók csoportja

Tétel

Az 1 normájú kvaterniók multiplikatív csoportja izomorf $SU(2)$ -vel.

Bizonyítás

Ha $z \in \mathbb{K}$, akkor láttuk, hogy $\psi(z) = A_{\bar{z}}$ mátrixa $\begin{pmatrix} v & w \\ -\bar{w} & \bar{v} \end{pmatrix}$, melynek determinánsa $N(z)$ és adjungáltja A_z mátrixa.

Ha $N(z) = 1$, akkor tehát $\psi(z)$ unitér és determinánsa 1 .

Megfordítás: Tegyük föl, hogy A unitér, 1 determinánsú $\mathbb{K}$ -n.

Legyen $z = \overline{A(1)}$, ekkor $A(1) = \bar{z} = 1\bar{z} = A_{\bar{z}}(1)$.

Ezért az imént bizonyított állítás miatt $A = A_{\bar{z}}$. □

Az $SU(2)$ -t $Spin(3)$ csoportnak nevezik a kvantumfizikában.
Fermionok (pl. neutron) leírására használják.

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor.

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. **Láttuk:**
 $F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. **Láttuk:**

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus,

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. Láttuk:

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. $\square$

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. Láttuk:
 $F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.
Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. $\square$

Algebrai magyarázat: a $zwz^{-1} = z^2w$ képlet, ha $v \perp w$.

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. Láttuk:

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. $\square$

Algebrai magyarázat: a $zwz^{-1} = z^2w$ képlet, ha $v \perp w$.

Geometriai magyarázat: a $z \mapsto F_z$ homomorfizmus magja kételemű.

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. Láttuk:

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. $\square$

Algebrai magyarázat: a $zwz^{-1} = z^2w$ képlet, ha $v \perp w$.

Geometriai magyarázat: a $z \mapsto F_z$ homomorfizmus magja kételemű.

Ezért $SU(2)$ az $SO(3)$ minden elemét kétszer „fedi le”.

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. Láttuk:

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. $\square$

Algebrai magyarázat: a $zwz^{-1} = z^2w$ képlet, ha $v \perp w$.

Geometriai magyarázat: a $z \mapsto F_z$ homomorfizmus magja kételemű.

Ezért $SU(2)$ az $SO(3)$ minden elemét kétszer „fedi le”.

Tekintsük az $f : \alpha \rightarrow z$ függvényt, miközben v fix, pl. $v = i$.

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. **Láttuk:**

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. $\square$

Algebrai magyarázat: a $zwz^{-1} = z^2w$ képlet, ha $v \perp w$.

Geometriai magyarázat: a $z \mapsto F_z$ homomorfizmus magja kételemű.

Ezért $SU(2)$ az $SO(3)$ minden elemét kétszer „fedi le”.

Tekintsük az $f : \alpha \rightarrow z$ függvényt, miközben v fix, pl. $v = i$.

Ha $0 \leq \alpha \leq 2\pi$, akkor $f(\alpha)$ végighalad a komplex egységkörön.

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. **Láttuk:**

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. $\square$

Algebrai magyarázat: a $zwz^{-1} = z^2w$ képlet, ha $v \perp w$.

Geometriai magyarázat: a $z \mapsto F_z$ homomorfizmus magja kételemű.

Ezért $SU(2)$ az $SO(3)$ minden elemét kétszer „fedi le”.

Tekintsük az $f : \alpha \rightarrow z$ függvényt, miközben v fix, pl. $v = i$.

Ha $0 \leq \alpha \leq 2\pi$, akkor $f(\alpha)$ végighalad a komplex egységkörön.

De $\varphi(f(\alpha))$ kétszer halad körbe,

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. **Láttuk:**

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. □

Algebrai magyarázat: a $zwz^{-1} = z^2 w$ képlet, ha $v \perp w$.

Geometriai magyarázat: a $z \mapsto F_z$ homomorfizmus magja kételemű.

Ezért $SU(2)$ az $SO(3)$ minden elemét kétszer „fedi le”.

Tekintsük az $f : \alpha \rightarrow z$ függvényt, miközben v fix, pl. $v = i$.

Ha $0 \leq \alpha \leq 2\pi$, akkor $f(\alpha)$ végighalad a komplex egységkörön.

De $\varphi(f(\alpha))$ kétszer halad körbe, már π -nél az identitás,

Miért kétszereződik a szög?

Tétel

$SU(2)/\{1, -1\} \cong SO(3)$ (a térbeli forgatások csoportja).

Bizonyítás

Legyen $z = \cos \alpha + v \sin \alpha$, ahol v egységvektor. **Láttuk:**

$F_z : w \rightarrow zwz^{-1}$ a v irányú egyenes körüli 2α szögű forgatás.

Nyilván $\varphi : z \rightarrow F_z$ homomorfizmus, melynek magja $\{1, -1\}$. $\square$

Algebrai magyarázat: a $zwz^{-1} = z^2 w$ képlet, ha $v \perp w$.

Geometriai magyarázat: a $z \mapsto F_z$ homomorfizmus magja kételemű.

Ezért $SU(2)$ az $SO(3)$ minden elemét kétszer „fedi le”.

Tekintsük az $f : \alpha \rightarrow z$ függvényt, miközben v fix, pl. $v = i$.

Ha $0 \leq \alpha \leq 2\pi$, akkor $f(\alpha)$ végighalad a komplex egységkörön.

De $\varphi(f(\alpha))$ kétszer halad körbe, már π -nél az identitás,

és ezért kétszeres „sebességgel” halad.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest,

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra,

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű,

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű, főideálgyűrű alaptételes.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű, főideálgyűrű alaptételes.

Főideálok tartalmazása és oszthatóság.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű, főideálgyűrű alaptételes.

Főideálok tartalmazása és oszthatóság.

Véges nullosztómentes gyűrű test.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgűrű, főideálgűrű alaptételes.

Főideálok tartalmazása és oszthatóság.

Véges nullosztómentes gyűrű test.

Kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű, főideálgyűrű alaptételes.

Főideálok tartalmazása és oszthatóság.

Véges nullosztómentes gyűrű test.

Kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Egyszerű testbővítés konstrukciója faktorgyűrűként.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű, főideálgyűrű alaptételes.

Főideálok tartalmazása és oszthatóság.

Véges nullosztómentes gyűrű test.

Kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Egyszerű testbővítés konstrukciója faktorgyűrűként.

A prímtestek szerkezete.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű, főideálgyűrű alaptételes.

Főideálok tartalmazása és oszthatóság.

Véges nullosztómentes gyűrű test.

Kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Egyszerű testbővítés konstrukciója faktorgyűrűként.

A prímtestek szerkezete.

Frobenius tétele.

A 17. előadás összefoglalója

Fogalmak

Főideálgyűrű.

Gyűrűk direkt szorzata. Egyszerű gyűrű.

Karakterisztika, prímtest, Frobenius-endomorfizmus.

Test fölötti algebra, elem minimálpolinomja. Euler-mátrix.

Tételek

Euklideszi gyűrű főideálgyűrű, főideálgyűrű alaptételes.

Főideálok tartalmazása és oszthatóság.

Véges nullosztómentes gyűrű test.

Kommutatív, egységelemes, egyszerű gyűrű test.

Egyszerű testbővítés konstrukciója faktorgyűrűként.

A prímtestek szerkezete.

Frobenius tétele. Kvaterniók csoportelméleti vonatkozásai.